POEME DE PAUL VALÉRY • OPINII CRITICE • ARTE • SPORT

Anul XIV
Nr. 45 (497)
Sîmbătă
6 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Un înalt seminar ideologic

Plenara Comitetului Central al Partidului care s-a încheiat ieri va constitui, fără îndoială, prin bogatele ei învățăminte, una din acele lecții memorabile ale istoriei unui popor, una din acele lecții de conștiință, de etică și echitate ce trebuie să aibă înrîuriri hotărîtoare asupra contemporanilor și asupra viitorului. Pentru că, trebuie spus, această Plenară și-a asumat nobila sarcină de a adînci cursul ferm, pur, al conștiinței naționale și al conștiinței individuale. Conștiință, etică, echitate ! Iată cele trei puncte de foc asupra cărora s-a concentrat, cu adîncă luciditate, cu spirit critic și autocritic, Comitetul Central al Partidului. Pornind de la istorica expunere a tovarășului Ceaușescu și încheind cu concluziile Secretarului general, concluzii limpezi, fertile și încurajatoare pentru toate păturile sociale, pentru intelectualitate și pentru noi, scriitorii, Plenara a fost și va rămîne, așa cum Secretarul general al partidului o caracteriza „un înalt seminar ideologic". Această Plenară a reprezentat, la scara întregei țări, pilda molipsitoare, vie, frenetică a ceea ce ar trebui să fie, va fi, fiecare dintre celulele care compun viața materială și viața de idei a României socialiste. Este evident că Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român a oferit nu numai datele situației actuale, nu numai analiza momentului ci și — aceasta fiind încă o dovadă a spiritului profund marxist al partidului nostru ! — metoda muncii viitoare, felul liber, deschis, curajos în care trebuie să se desfășoare viața spirituală a partidului, a poporului.

Una dintre trăsăturile fundamentale ale acestei Plenare a fost adîncimea analizei. Mai mult ca oricînd, accentul acestei Plenare a căzut pe cercetarea cauzelor situațiilor în discuție, evidențiindu-se cu precădere ceea ce este durabil și evitîndu-se ceea ce este efemer, nesemnificativ. Prin aceasta, Plenara a oferit națiunii un model de analiză științifică marxistă, aptă de bogate generalizări și, în același timp, de juste aplicări la cazurile noi, ce se vor ivi în viitor.

Tovarășul Ceaușescu a orientat moment de moment discuțiile tocmai spre dezbaterea problemelor esențiale, către găsirea acelor semnificații cu forță generalizatoare și cu o cît mai largă aplicare. S-a subliniat, de către mulți vorbitori, necesitatea dezvoltării științelor sociale ca importantă pîrghie a progresului țării ; critici vehemente au fost adresate tuturor sectoarelor de activitate în care lucrurile nu au mers bine. Nu s-a trecut cu vederea niciun neajuns semnificativ, căci așa cum cu dreptate s-a spus, lucrurile nu mai pot fi lăsate să meargă la voia întîmplării în niciun domeniu de activitate. Iar exercitarea educației socialiste asupra conștiinței se dovedește a fi unul din modurile esențiale în care omul poate deveni într-adevăr stăpîn pe destinele sale, ieșind de sub vremi și dominîndu-le. **Nu poate fi admisă, în nici un chip, de însuși caracterul lăuntric al filozofiei marxist-leniniste lupta numai cu efectele și evitarea confruntării cu cauzele. Nimic nu se rezolvă în societate, dacă nu se iau în considerare cauzele situațiilor reale. Partidul Comunist Român a dovedit-o de atîtea ori în cursul istoriei sale :** numai acțiunea principială marxistă asupra cauzelor poate aduce modificări pozitive într-o structură dată. **Nu se poate lupta cu fumul, dacă vrei să stingi un foc.**

Vibranta chemare a tovarășului Ceaușescu la luptă pentru așezarea definitivă a societății românești pe temeiuri de conștiință, de morală și de echitate nu este decît semnul viu al sănătății morale a acestui popor, care se cercetează și se construiește pe sine, sub zodia unui înalt curaj în abordarea condiției umane.

LUCEAFĂRUL

Scriitorul și morala

Timpul nostru, secunda noastră, vara și toamna noastră se vădesc obsedate de construirea unei conștiințe înalte, aceasta însemnînd un efort moral, pentru o lume morală. Se spune, uneori, că morala scriitorului este morala literaturii lui, și că un scriitor poate fi oricum din punct de vedere moral în viața lui, ceea ce contează nu este decît înțelesul moral, exemplul moral al literaturii lui. Și, în fond, aceasta nici nu este întru totul neadevărat. Degeaba atîția oameni morali încearcă să scrie la umbra lumii, ei nu realizează nimic, în absența vocației literare. Dar să pornim de la ideea că, între două vocații, avem de ales pe aceea care ne impresionează și din punct de vedere moral, pe aceea purtată de o ființă ce nu s-a trădat, ce a urmat sensul lăuntric al destinului său, slujind celorlalți, în profunda concordanță cu sine. De fapt sîntem de multe ori puși în situația să avem această opțiune, în raport de marii poeți dintre cele două războaie mondiale. Și, fără să ne dăm seama, fără măcar să ni se pară că facem o judecată morală, noi chiar și în plăcerile noastre estetice, în opțiunile noastre (pe care le credem) pur artistice, funcționăm ca niște electori morali, incapabili să stimeze ceea ce a fost cameleonism, ori lichelism, ori trădare, în ființa de multe ori genială a poeziei unuia sau altuia dintre marii noștri poeți. *Morala este, se dovedește a fi, cel mai sever și mai înalt punct de vedere din care poate fi judecată lumea.* Pentru că, la urma urmei, deosebirea dintre noi și celelalte viețuitoare nu stă atît în cuvintele noastre, pe care animalele le pot învăța, nu atît în dimensiunile creerelor noastre, — cînd și cîinii, și caii se dovedesc atît de inteligenți — ci în nesfîrșita, uneori secreta, alteori zgomotoasa propensiune spre morală, în aceea că și atunci cînd noi înșine sîntem slabi din punct de vedere moral, neconformi cu noi înșine, stima noastră se îndreaptă nu spre cei de aceeași altitudine cu noi, ci spre ceilalți, spre cei care duc trena morală a lumii.

În ziua cînd colegii mei m-au primit membru al Partidului Comunist Român, am simțit că-mi asum, și că ei sînt de acord să-mi acorde o misiune morală. Deveneam parte responsabilă într-un organism ce ne reprezenta, din acel neuitat moment cînd țara mea era o singură suflare, cînd idealurile noastre coincideau deplin, cînd mai mult decît orice jurăminte, angajamente și dorințe, noi toți ne recunoaștem în focul unui legămînt moral care însemna că sîntem hotărîți să mergem pe un drum limpede, să construim socialismul în România, să apărăm țara noastră de orice pericole, să apărăm viitorul copiilor noștri de orice îndoieli, să participăm la opera, în ultimă esență morală, de eliberare a omului de toate exploatările și complexele, de toate servituțile, superstițiile, să apărăm mormintele strămoșilor noștri și leagănele copiilor noștri (din nou, și din nou obsesia copiilor), să fim cetățeni ai planetei ce-și caută cu înverșunare căile, dar să fim, întîi de toate, cetățeni ai acestei țări.

Aveam 22 de ani, în vara în care — la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — dinspre cîrma la care venise tovarășul Nicolae Ceaușescu porneau spre țară atîtea transformări înnoitoare, începînd — după opinia mea — cu clarificarea și apărarea unui ideal moral adevărat, ce devenea ideal și devenea moral, ce avea adică realitate și prestanță, pentru că acel bărbat care-l propunea și-l apăra îi era el, cel dintîi, credincios. Pentru că, la urma urmei, și invocarea exemplului personal nu este decît o aceeași încercare de recunoaștere morală, în opera celui care îți cere să fii tu însuți moral. Astfel, la 22 de ani mă simțeam chemat să particip la treburile mari ale țării mele. Aceasta însemna pentru mine treptata renunțare la multe din jocurile tinereții, în favoarea unei maturități care vine mult mai repede, pe aici, pe la noi, decît în alte părți ale pămîntului. A venit, apoi, Congresul al X-lea al Partidului și România își continua și-și desăvîrșea construcția ei morală. Ne simțeam, așa cum ne simțim și azi, nu chiriași în țara noastră, ci proprietari. Părinții noștri fuseseră în situația de a renunța la multe proprietăți, cîștigînd cu atîta curaj și forță, în ultimii ani, dreptul istoric la proprietate asupra propriei noastre țări. Și, iată, în această atmosferă a atîtor clarificări, relele aveau să se vadă mai bine ca în trecut, deși erau mai puține ca în trecut.

În patosul acestei construcții, țara noastră avea de luptat cu indiferența și cu hoția, cu cameleonismul și cu demagogia, cu cleptomania materială și cu cleptomania ideologică, și — așa cum spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — cu poluarea morală.

Această luptă, faptul că ea poate fi dusă și poate fi cîștigată, înseamnă existența la noi a unei ponderi întru totul favorabilă binelui, purității. Și iarăși trebuie să fiu confesiv : această stare de spirit este cea care convine poeziei mele. Mă simt angajat în lupta împotriva ipocriziei și schimbării pielilor. Nu cred că e ceva mai oribil pentru un scriitor (purtător de conștiință, cum i se spune) decît să spună un lucru în particular și inversul lui în public. Și, poate, totuși e ceva mai oribil decît asta : să spui ceva în țară și inversul în străinătate. Mă simt angajat în lupta împotriva inconsistenței morale, împotriva șmecheriei etice, împotriva preamolipsitorului cameleonism, împotriva conformismului ce nu este decît numele mic al posibilei mari trădări.

Căci eu cred că ecuația scriitor-literatură trebuie citită, într-adevăr, în această ordine. Mă îndoiesc că un scriitor are morala pe care i-o conferă literatura lui. Cred cu toată convingerea că literatura unui scriitor este expresia integrală — uneori împotriva voinței de disimulare a autorului — a unei conștiințe, este culoarea exactă și înțelesul nedibăcit al unei vieți. Nu noi sîntem ca literatura noastră, ci ea este ca noi. Desigur, posteritatea nu poate judeca persoana noastră. Dar posteritatea poate înțelege cum a fost persoana noastră, din parcurgerea operei care rămîne. Semnificativă e situația poeziei lui Octavian Goga, poezie care nu poate fi despărțită de activitatea politică reacționară a autorului ei. Căci atunci cînd Goga era marele poet al unei situații naționale, de o perfectă moralitate, el era mare poet tocmai pentru asta. Iar cînd el a devenit un om politic reacționar, poezia lui a scăzut ea însăși. Cu greu generațiile imediat următoare lui Tudor Arghezi, îl vor putea uita pentru ceea ce a constituit relativa absență a sentimentului moral față de lumea în care trăia, ușoara trecere de la o poziție la alta, — nu-l vor putea stima, chiar dacă pentru asta va trebui să le pară rău, citind atît de marea lui poezie.

Nu, eu nu cred că literatura este o expresie a amoralității. Nutresc convingerea că martirii scriu — atunci cînd scriu — o literatură de martiri, și că lichelele scriu o literatură de lichele. Pentru că literatura este nu acoperirea ci descoperirea omului. Ca o probă de sînge cercetată peste decenii, literatura mărturisește posterității adevărul despre cel care a scris-o. Ceea ce încercăm noi uneori să facem, mutînd discuția despre noi către literatura noastră, nu este decît un gest de lașitate repede infirmat. Și este și un gest de adîncă naivitate. E posibil să scăpăm, cîteodată, de judecata contemporanilor, iluzionîndu-ne că am salvat literatura noastră. În fond, eliberați de ochii contemporanilor, nu reușim mai mult decît să încărcăm și mai mult ceea ce scriem de vina mîinii care scrie.

Puterea noastră cea mai mare, norocul nostru, nu pot fi decît neturburata credință în noi înșine. Să fim conformi cu noi înșine, cu drumul poporului nostru, cu marea lui luptă plină de sacrificii, de renunțări și de înțelepciune ! Eu înțeleg acum, în acest timp, că toată zestrea noastră de scriitori comuniști este de esență morală. Ne poate urî oricine, dar nu trebuie să îngăduim să ne disprețuiască nimeni. Și dacă eu, ca tînăr scriitor, m-am apropiat de cîțiva dintre mai vîrstnicii mei colegi ca Miron Radu Paraschivescu am făcut-o pentru că mi-a plăcut și m-a fascinat la el exemplul moral. Fiica unui cunoscut scriitor francez de origină română mi-a spus de curînd : *„Tatăl meu a fost generos și l-a primit, la Paris, pe Eugen Jebeleanu"*. M-am înfuriat teribil și i-am răspuns : *„Între tatăl dumitale și Eugen Jebeleanu, cel care a făcut o favoare celuilalt, a fost Eugen Jebeleanu. Pentru că din punct de vedere moral, pentru mine, ca tînăr scriitor, tatăl dumitale — care a plecat acum 30 de ani din România, e nul"*.

În participarea noastră la construcția morală a României Socialiste, în participarea noastră onestă și curajoasă la procesul de eliberare a omului de sărăcie și complexe, eu cred că stă superioritatea noastră în fața oricui. Această superioritate este de extracție morală.

Adrian PĂUNESCU

Din Expunerea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste

Creația literar-artistică, rezultat al muncii și cunoașterii, este chemată să răspundă cerințelor făuritorilor de bunuri materiale și spirituale, să îmbogățească și să înfrumusețeze viața spirituală a omului ; pentru a fi la înălțimea imperativelor sociale, arta trebuie să-și tragă seva din frămîntările și năzuințele poporului. Cît de plastic exprima această dorință C. Dobrogeanu-Gherea cînd afirma : „Ideile și tendințele sociale sînt chiar sîngele cald și hrănitor care nutrește și face viețuitor organismul numit artă". Am acordat și acordăm a mare însemnătate creației literar-artistice. În uriașa activitate creatoare de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, literatura și arta trebuie să aducă o contribuție tot mai activă. Avem nevoie de proză, de poezii, de piese de teatru, de filme, de muzică, de picturi și sculpturi care să înnobileze pe om, să-l însuflețească la fapte măreț,eroice. Toate lucrările de artă, executate în forme și stiluri foarte variate, trebuie să redea preocupările și realitățile epocii pe care o trăim, viața poporului. Definind lumea care trebuie să constituie obiectul central al operei de artă, marele scriitor francez Anatole France spunea că gîndurile și ideile exprimate de artist „nu sînt gîndurile lui, ci propriile noastre gînduri, pe care poetul le face să cînte în noi... Poetul e un evocator. Cînd îl înțelegem sîntem tot așa de poeți ca și dînsul... Și credeți că am iubi atîta pe liricii noștri dacă ne-ar vorbi de altceva decît de noi?" Noi vrem să-i prețuim tot mai mult pe liricii noștri și de aceea le cerem să vorbească în operele lor cît mai mult despre noi, despre poporul nostru muncitor.

Omul, constructor al socialismului, să se poată regăsi în aceste lucrări de artă, să-și descopere și defectele, dar și trăsăturile nobile ! Nu avem nevoie de o artă care să poleiască cu aur realitățile, dar nu avem nevoie nici de o artă care să acopere cu noroi sau smoală aceste realități ; avem nevoie de o artă care să fie suflet din sufletul poporului, să redea și greul și bucuria și visurile spre viitor ale oamenilor muncii, o artă izvorîtă din realitățile națiunii noastre, profund umanistă. Avem nevoie de opere de artă de toate genurile și pentru toate vîrstele ; copiii vor să cunoască și pe Făt Frumos creat de Ispirescu, dar vor să cunoască și pe Făt Frumos de astăzi, eroul luptei pentru dreptate socială și națională ; ei vor să știe cum arătau balaurii din basme dar și cum arată balaurii timpurilor moderne și cine a fost sau este voinicul care le-a tăiat capetele ; oamenii vor să afle din romane, poezii, piese de teatru, opere, din cîntece cum au luptat comuniștii și alți antifasciști și democrați, cum au înfruntat închisorile, lagărele, moartea chiar, pentru eliberarea poporului ; și trebuie știut că niciunul dintre aceștia nu a fost plîngător că viața este grea — au înfruntat dușmanul de clasă cu capul sus, au luptat încrezători în fericirea poporului, în cauza socialismului și comunismului.

Doresc ca de la această înaltă tribună să adresez creatorilor de artă chemarea :

Redați în artă mărețele transformări socialiste ale țării, munca clocotitoare a milioanelor de oameni ; veți găsi și contradicții și conflicte reale, nu închipuite, și fapte măreț emoționante, demne de numele de om!

Redați și frumosul și iubirea în înțelesul lor măreț !

Folosiți arma umorului, satirizați defectele care se manifestă în societate și la oameni !

Faceți din arta voastră un instrument de perfecționare continuă a societății, a omului, de afirmare a dreptății și echității sociale, a modului de muncă și viață socialistă și comunistă !

Aveți în fața voastră o perspectivă largă ; puneți talentul și măiestria de care dispuneți în slujba unei arte închinate poporului, cauzei socialismului și comunismului în patria noastră !

Sînt convins că cea mai mare parte a creatorilor vor răspunde cu noi și noi opere care să ridice pe culmi superioare arta românească !

ÎN ACEST NUMĂR :

Scurtă introducere la poetica lui Paul Valéry
de Al. Philippide

„Va vorbi Octavian Goga"
de Zaharia Stancu

Zbor peste Siberia —
de Ilie Purcaru

PABLO PICASSO : „GUERNICA"

cronica literară

TREI TINERI *)

Muşcătura de şarpe acuzată, direct sau indirect, de cei mai mulţi dintre eroii lui Titi George Câmpeanu este una uşor de determinat : ei trăiesc experienţa extraordinară şi banală totodată a unei vîrste sensibile : *post-adolescenţa*. Trupul tînăr, tulburat mai înainte şi smuls din copilărie de febra confuză şi înduioşătoare a adolescenţei, trăieşte acum impactul teribil cu identitatea stabilă, cea care se va aşeza la sfîrşitul acestei perioade. La vîrsta protagoniştilor lui T.G. Câmpeanu, băiatul (fetele care apar în povestirile din *Muşcătura de şarpe* nu sînt altceva decît proiecţii ale eroilor), se trăieşte dramatic, hotărîtor ; cînd subiectul este, ca în cazul celor ce apar în prozele acestea, deosebit de sensibil sau chiar traumatizat psihic, într-un fel sau altul, toate faptele de viaţă se petrec într-un adevărat „vacarm" al vîrstelor. Scîncetul copilăriei se întretaie cu dorinţa carnală, tăioasă, a bărbatului, într-o incertitudine uriaşă.

Pentru a vorbi despre vîrsta aceasta, relatarea obiectivă se poate dovedi ineficace (depinde, firește, şi de întinderea talentului scriitoricesc !), mai sigură este modalitatea poematică a lui Titi George Câmpeanu. Fraza lui are încărcătură afectivă, e melodioasă, sintagme întregi sînt reluate obsedant, în încercarea de a reda gîndirea pasionată a personajelor. O anume stîngăcie a narării, voită, ne pare de asemenea sugestivă, ca şi fragmentarea frazelor în scurte propoziţii eliptice, gîfîitoare. Prima povestire din volum, care dă şi titlul cărţii, cuprinde în ea toate notele caracteristice modului epic al lui T.G. Câmpeanu. Crimele imaginare ale unui post-adolescent infirm, bîntuit de nevroze pînă în pragul sinuciderii, sînt narate cu acuitate şi superioară înţelegere, autorul reuşind să depăşească datele particulare ale personajului, pentru a realiza un cîntec al sensibilităţii exasperate. David e împiedicat în elanurile sale nu doar de infirmitate ci şi (de fapt : în primul rînd) de o chinuitoare delicateţe a simţirii, o introvertire ce stabileşte un al doilea plan existenţial, trăit în vise-coşmaruri, în tot mai insistente reverii diurne ; lumina zilei coboară într-un real aparent monstrii din vis, acţiunile scelerate, executate exclusiv mental, par a se petrece aievea. O suferinţă rară a inadecvării modelează, torturînd-o, fiinţa sensibilă, nemaiîngăduindu-i să distingă existentul de imaginat.

David se aliază în „războaiele" sale cu şarpele casei — Natrix, cu cîţelul pămîntului — Spalax şi băiacul Vespertilio, materializări iluzorii ale unor reminiscenţe de basm ori de lecturi romantice. Cele trei ajutoare neumane, bine individualizate, satisfac setea de dominare, coordonare, acţiune a băiatului, ele îl secondează în pedepsirea iubitei, mamei, prietenului. Căci eroul trăieşte chiar la răscrucea dramatică a citorva din crizele vîrstei : criza iubirii filiale, criza dragostei, criza prieteniei. Izolat în ignorările celor din jur (ignorări reale sau doar aparente) David acţionează cu violenţă asupra proiecţiilor mamei, prietenului, iubitei ; dar făcînd aceasta, el loveşte, de fapt, în sine însuşi.

Autorul are puterea de a face plauzibile trăirile personajului, apropiindu-ne de el şi, totodată, oferindu-ne o discretă posibilitate de detaşare. Iată o pregnantă imagine a eroului — infirm care înaintează printr-un peisaj oniric, însoţit de monştri : *„Şi pe drumul care duce spre casă se aude din nou bastonul lovind în pămînt — poc, poc, poc ! — şarpele cum şuieră şi cîţelul pămîntului cu vocea-i metalică, hîrîitoare. Şi multă vreme în spatele lor nu se mai aude decît mersul tropăit al ploii. Mersul tropăit al ploii. Ploaia cu mersul ei tropăit"*.

Cea de-a doua povestire din volum, „Ecouri", este o reluare exotică a celei dintîi, autorul transferă un spaţiu nordic, polar, sinuozităţile sentimentale ale unui adolescent frustrat de iubire familială. (În legătură cu peisajul boreal, semnalam bizara preferinţă onomastică a lui Titi George Câmpeanu, eroii şi eroinele sale poartă cu toţii nume ce amintesc de B. Björnsson, Ibsen, Knut Hamsun, etc. : Kjell, Sigvard, Karin Ericson, doctorul Peterson, Sieben, Golfin, Iorma, Ivar, Ingrid, Hedda, Hendrick, Herma ; „Bietul Johansson, murmură Hendrik", citeşti, şi dînd ceva mai încolo de... Niculina, de Zina etc., rămîi nedumerit, mai ales că Hendrik vinde... seminţe „ca să-i iasă biştari" ; fiecare prozator îşi poate alege nume de eroi după plac dar T.G. Câmpeanu iriţă prin ostentaţie septentrională !).

Echilibrată şi bine scrisă este şi lunga povestire „Împotrivirea" — un dialog al vîrstelor peste timp. Aici e interesant că subiectul de melodramă (colonelul este tatăl băiatului, de aceea, vezi, îl ajuta cu atîta dragoste !) nu deranjează, sinuoasa relaţie de apropiere şi depărtare dintre cei doi reţine mereu atenţia, ca şi navigarea eroului pe apele de eroare ale tinereţii incipiente. În schimb „Tabachera de argint" este un exerciţiu literar, manierist, ca şi „Povara lor" — o gîbmihăiesciană obsesie a incestului — ori „Presimţirea", demonstraţie stilistică la persoana a doua singular. În fine, „La modul conjunctiv" este cea de a treia proză importantă în economia culegerii. În ea muşcătura de şarpe a vîrstei se complică cu spectrul ratării, într-o existenţă agitată. Şi aici notele melodramatice abundă (eroul e copil înfiat de părinţi beţivi, mama reală fiindu-i naşă). Această povestire le e inferioară celorlalte două prin redactarea neglijentă, frenetică.

Primejdiile ce-l pîndesc pe începătorul prozator T.G. Câmpeanu sînt, ca şi pentru alţi autori tineri, multiple. Am reţine, mai ales, o înclinare bătrînicioasă către manierism, şi, în al doilea rînd, altitudinea minimă a meditaţiei. Deranjează, astfel, în prima povestire, interpretarea *mot à mot* a teoriei freudiene : *„Braţele acelea nu erau însă ale ei. Erau braţele mamei. Şi sărutările tot ale mamei erau"*, etc. Salvîndu-l pe David, de la sinucidere, prietenul îşi face prompt... autocritica : *„Cît de cît, zice el, am pus şi eu umărul, ca să ajungi aici. Iartă-mă, David, iartă-mă, prietene"*. Un autor înzestrat, stăpînind o lume a sa (neobişnuit de originală şi — lucru important — de *unitară*) îşi îngăduie prea frecvent „analize" sufleteşti precare, fraze de gazetărie inferioară : *„Şi în Ivan a început lupta cu sine însuşi ! ; „Unchiul, artistul plastic, care stăpîneşte cu emoţie şi îndeminare atît culoarea, cît şi dalta" ; „Şi aşa băiatul făcu zi de zi (!) tot mai multe progrese" ; „Curînd ar deveni cunoscut, prin operele sale, nu numai în ţară, ci şi peste hotare"*.

Credem că aceste scăderi pot fi puse pe seama inexperienţei literare. Important este că foarte tînărul prozator se situează într-un teritoriu personal, indubitabil, cu mijloace artistice bine stăpînite. Credem că nu ne înşelăm văzînd în debutantul Titi George Câmpeanu, autentic chiar şi în defecte, un prozator de perspectivă.

★

În *Jurnal de ghid*, Nicolae Păduraru (aflat la a doua carte) încearcă să afle firescul într-o zonă sărăcă : cea a relaţiilor dintre un ghid turistic şi clienţii săi străini. El reuşeşte în foarte mică măsură acest lucru, persistentă fiind senzaţia de ostentaţie a naturaleţii. Naraţiunea cea mai iritantă, în acest sens, este chiar aceea care împrumută titlul culegerii, piesă de o voioşie sîciitoare ; aici sprintenul ghid, în colaborare cu colega Tanţa, face tot felul de piruete pentru a împăca două echipe de cineaşti americani, întărîtaţi să filmeze Delta Dunării în exclusivitate. Doamne, ce de ciocniri între Walker şi Morgan, şi ce osteneală din partea ghidului să-i împace pe nărăvaşii turişti, şi cum totul se termină cu bine, cu o concluzie moralizatoare. De ce se împacă cei doi cineaşti ? „Fiindcă aveţi voi noroc de o Deltă atît de mare, de aia. Drace, e imensă ! Dacă ştiam de la început, nu-i mai puneam beţe-n roate lui Walker".

Un amatorism literar, uneori simpatic, domină hotărît suita de portrete a lui N. Păduraru. E amuzant, ca simplu caz, neobişnuit în sine, dl. Chippits, *lover* (amant) de meserie, venit la noi în odihnă erotică, *„exemplar atît de bizar de mascul, cu ochii apropiaţi, nasul cotit la dreapta, fălcos şi mîndru şi cu tocurile de la pantofi înalte. Purta o fantastică haină, care reţinea atenţia, care emana parfum, care nu-şi avea pereche pe lumea asta, croită cu un rever mai lat şi altul mai îngust, dar croită în aşa fel încît să nu fii sigur, să ţi se pară numai, dar să te fascineze şi să-ţi pui mereu întrebarea : reverul ăla e într-adevăr mai lat decît celălalt ?"* Se urmăreşte cu plăcere şi *„Ghidul cetăţii Rupea"* (care e un motan !), unde personajul are ideea de a mulge nişte capre : *„Nu mai mulsesem niciodată capre, dar mare lucru nu putea să fie. Zîmbindu-le amabil, m-am apropiat de ele. Bărbile încetară brusc să mai mişte. Întîi fu ca o mişcare de groază din partea lor, de parcă mai fuseseră mulse de nepricepuţi, apoi săriră împrejur şi se mistuiră printr-o spărtură, afară din cetate..."* Şi s-ar mai putea cita pasaje bine scrise, creionări de portrete reuşite, cum cel al turistului posesiv, „consumînd" exponatele.

Nu capacităţile de prozator ale lui N. Păduraru le punem la îndoială, ci orientarea sa din această carte. De vreme ce el însuşi e conştient că *„nu poţi afirma că ajungi să cunoşti oamenii în patru zile, cînd ai cu ei relaţii protocolare"*, autorul pare a uita mereu acest lucru, oferindu-ne o iritantă familiaritate cu turiştii, într-un stil ce pastişează oralitatea unui Salinger (cu traversări de vulgaritate : „cred că i-am spus-o clar din priviri unde mă şterg eu cu gluma lui"). Alteori, uitînd că nu le vorbeşte unor turişti uituci (şi ce plăcere are ghidul să ne dea de înţeles că stăpîneşte dezinvolt engleza şi germana, că se mişcă în largul lui printre oameni şi monumente, încercat, ici-colo, de cite-o îngîndurare în genul : ce ţi-e şi cu străinii ăştia !), N. Păduraru înşiruie modeste reluări de mituri notorii : *„Ca Avram, căruia i s-a cerut în vis să-şi sacrifice fiul, nici Manole n-a întrebat de ce. A urcat pe schelă a doua zi dimineaţă, cu ortacii lui, şi-a privit în depărtare. Se zărea o femeie grăbind. Dar trecuseră 1500 de ani şi Manole s-a rugat aceluiaşi Dumnezeu să nu fie nevasta lui femeia aceea, şi toţi ortacii se rugau să nu fie nevestele lor", etc.*

★

Din cele patru încercări dramatice adunate de Mihai Neagu Basarab în *Frînghia de rufe a familiei*, una singură merită a fi remarcată. E vorba de monologul „Profesorul şi restul lumii", solid construit, un autentic tur de forţă al bavardajului senil. Eroul e deosebit de viu, mobil în teribila sa stagnare intelectuală. M.N. Basarab încearcă o vizibilă plăcere să-l „divulge" pe decrepitul şi totuşi mişcătorul stîlp de cafenea artistică, cult ca un „Larousse" (adică rămas la limita informaţiei neasimilate prin meditaţie proprie), cu pretenţii de autoritate în comentarea artei. Ce jalnice banalităţi şi asociaţii gratuite sînt debitate, cu emisie necontenită, de Profesor : *„Băietele, dacă vrei să ajungi scriitor, trebuie să citeşti foarte mult. Şi nu-i suficient atît. Uite, eu, care am citit pentru tot Bucureştiul, nu mă-ncumet că m-apuc de scris. E foarte greu. Am auzit că ai fi talentat. Nu ştiu, dar cred că e posibil, fiindcă eşti băiat cuviincios"*.

Mişcarea dramatică (aici — redusă la minimum, corespunzător genului), fluenţa replicii — iată calităţi clare, ale textelor lui M.N. Basarab. Credem de altfel, că „Profesorul şi restul lumii" ar putea fi cuprinsă într-un spectacol-coupe. Nemulţumeşte, în cele două piese mai întinse „Profesorul Faust" şi „Frînghia de rufe a familiei", aerul de rece exercitare a inteligenţei, de „făcut" livresc. În „Profesorul Faust", faimosul motiv este ridiculizat cu ocheade groase la spectatorul prezumtiv, trei bărbaţi se arată care mai de care mai deştept şi paradoxal (Faust, Wagner, Mefisto) secondaţi de o Margaretă ambiguă, şi ea masculinizată. De altfel *ambiguitatea* este nota comună celor două piese. Se rostesc tirade cu sensuri ambigui, personajele se comportă ambiguu. Ultima piesă este, în totalitate, un exerciţiu existenţialist, straniu, cu un ginere care etalează trăiri complicate ale puterii (pe care şi-o exercită terorizîndu-şi socrii şi soţia). Şi aici sînt secvenţe scrise cu brio, precum eterna ciondăneală afectuoasă a doi soţi în vîrstă, disputa dintre părinţi şi fiică în jurul unui copil care nici nu a fost conceput încă, etc.

M.N. Basarab este un dramaturg dotat, a doua sa carte marcînd o sensibilă sporire a iscusinţei dramatice. Îi lipseşte o anume gravitate a gîndirii — foarte „intelectuale" personajele sale nu fac decît să ostenteze meditaţia — ce poate fi căpătată cu vîrsta. El scrie încă, bine, pe urmele altora. Reuşita integrală o obţine în monologul amintit, unde riscă o exprimare pe deplin personală, vie, definitorie.

Ilie CONSTANTIN

**) Titi George Câmpeanu :* Muşcătura de şarpe, *editura Cartea Românească ; Nicolae Păduraru :* Jurnal de ghid, *editura Eminescu ; Mihai Neagu Basarab :* Frînghia de rufe a familiei, *editura Cartea Românească*

LUCIA DEMETRIUS

Scrisoare tinerelor fete

Colecţia „Colocviile adolescenţei". Editura „Albatros".

AL. ANDRIŢOIU

Euritmii

Versuri. Editura „Albatros".

NICOLAE JIANU

Veneam din întuneric

Colecţia „Romanul de ieri şi de azi". Editura „Eminescu".

compendiu

ROMULUS DIANU

Trandafiri de octombrie şi alte surîsuri

Povestirile publicate sub acest titlu la Cartea Românească *se susţin prin vervă şi o singură întrerupere a ritmului le-ar arunca deodată în banalitate. Stimulată cel mai adesea de intenţii satirice, epica lui R. Dianu intră în întretăieri polemice, parcurge, în zigzag, paradoxurile. Personajele se contaminează de această febră retorică şi vorbesc, pe rînd sau în cor, dezvoltînd orice temă posibilă. În goana discuţiei, un personaj relatează chiar conţinutul unei broşuri („Pensiunea Lefescu"). Fiecare asociaţie naşte alte asociaţii şi e deajuns ca personajul să prindă un fir pentru a deşira tot ghemul problemelor omenirii. Iată, de exemplu, o secvenţă din divagaţia lui Spiridon, neverosimilul personaj care propovăduieşte, în munţi, principii utopice : „Iubirea de oameni este o armă teribilă. Lăsaţi artiştii să vorbească lumii. Iubirea va pacifica lumea, nu altă armă. Nu există arsenal, ca sufletul omenesc". — Sofora de pe Strei. Divagaţia apare, de altfel, şi ca terapeutică a fixaţiilor psihice (episodul vindecării Soforei, în povestirea citată) sau ca mod de-a atenua prin consumare în gol, violenţa (revelatoare în acest sens este apostrofarea lui Ion de către maistrul atelierului în povestirea* Trandafiri de octombrie : *„Ai merita să-ţi scot măselele prin urechi, că eşti împuţit ca o scrumbie, de nesomn şi galben ca şi cum ţi-ai fi făcut plaja între două luminări. Du-te şi te culcă... Vom mai vorbi noi, de asta, minca-te-ar puricii cu sos de dude...").*

Cît priveşte valoarea opiniilor personajelor sale în legătură cu problemele omenirii, se pot face destule rezerve. Atitudinea satirică se bazează pe cinismul, înţeles superficial şi reprodus adesea mecanic, al nepotului lui Rameau : „...într-o lume plină de lacomi care acumulează, hoţul este un factor de echilibru : face bunurile să circule ! În interesul salubrităţii sociale !... Hoţul slăbeşte grăsimile care se depun pe inima economică !" — Hoţul de bijuterii. *Ceea ce ţine cartea rămîne, după cum observam, neobişnuita frenezie verbală.*

IOLANDA MALAMEN

Starea de graţie

În volumul de debut al Iolandei Malamen, tenacitatea de a circumscrie esenţe are drept rezultat o poezie rece, închisă în cercuri concentrice. Suprimînd mereu ceea ce pare neesenţial, autoarea rămîne doar cu actul suprimării, pe care-l contemplă. Ea se scufundă astfel într-un narcisism de un anumit farmec dar care, în absolut, nu poate duce decît la tăcere.

Definîndu-se doar pe sine, poezia Iolandei Malamen dă senzaţia unei vibraţii care se stinge sub o cupolă de cristal. Apar frecvent imagini ale acestei dispariţii confundate cu „starea de graţie". Una dintre cele mai pure este aceea a poetului absorbit în propria sa ficţiune : „copil cu mîinile bolnave / poetul are aerul să ştie / ce vietate plînge de amurg / ce stea coboară în pustie / şi gîndul doar suportă înflorire / curaj mai alb decît ninsoarea / poetul stă în templu de hîrtie / înnobilînd cu lacrimi înserarea" — Poetul.

Volumul Starea de graţie *(ed.* Eminescu) *este transfigurarea unei experienţe sumare. În limitele acestei experienţe autoarea îşi demonstrează talentul, îl transformă chiar în spectacol, dar nu reuşeşte să-l subordoneze. Talentul se exprimă pe sine şi se consumă pînă la ultima licărire, fără a incendia zone neexplorate.*

SARMIZA CRETZIANU

De pe Valea Motrului

Reeditarea culegerii de povestiri a Sarmizei Cretzianu este salutată de Al. Piru printr-o postfaţă entuziastă. De pe Valea Motrului, (ed. Eminescu) *constituie într-adevăr o „operă de fineţe şi de indiscutabil gust" datorită talentuului autoarei de a folosi elegant stilul istorisirilor populare. Fiecare anecdotă completează tabloul vivant al societăţii boierilor de pe Valea Motrului, într-o epocă de dulce coexistenţă a manierelor occidentale şi fanariote. Hîrgoteştii, Glogovenii, Pîrvuleştii, Floreştii, Bobocenii, Cucuieţii sau Gîrdărenii au veleităţi nobiliare nevinovate organizează petreceri şi ţes intrigi amoroase fără a ţine socoteala anilor. Viaţa lor e o viaţă de basm, uşor parodiată de S. Cretzianu, care se opreşte cu haz asupra scenelor de bravadă. Farmecul acestei lumi stă în naivitate, în aparenţa de uriaşă familie gentilică. Bierii motreni se cunosc între ei, se invită simandicos la zaiafeturi sau candidează fără şanse, dar zgomotos, la scaunul domnesc. Venirea turcilor îi risipeşte prin păduri şi conace ascunse, iar răscoala lui Tudor Vladimirescu îi atrage pe unii, stimulîndu-le eroismul ineficace.*

Pitorescul povestirilor capătă perspectivă filozofică prin intervenţiile autoarei, care aminteşte mereu că toate întîmplările s-au petrecut de mult, că eroii ei odihnesc în cimitire năpădite de iarbă şi că prin uşile şi ferestrele culelor altădată bogate vîntul şuieră acum a pustiu. Aproape fiecare povestire începe cu un Mais ou sont les nieges d'antan ? *în diferite variante. (Iată introducerea povestirii Înfricoşatul blestem de la Samarineşti : „Cine ar mai putea crede că, în pustietatea de la Samarineşti, pe Valea Poienii, pe locurile unde azi ară plugul, a fost altădată frumosul conac al Bălenilor...")*

Al. ŞT.

avantpremieră editorială

IRAIAN IANCU

Puntea soarelui

Versuri. Editura „Cartea Românească".

IOSIF PETRAN

Perceţii albi

Teatru. Colecţia „Rampa". Editura „Eminescu".

ION GHIMBĂŞAN

Largo

Poeme. Editura „Cartea Românească".

LAURENŢIU ULICI

Recurs

Eseuri despre poezie. Editura „Cartea Românească".

ILIE CONSTANTIN

Despre poeţi

Critică literară. Editura „Cartea Românească".

Cu ochitul în castraveţi şi lovitul în ciuperci

Gavrilă şovăi cît şovăi, pînă într-o joi, zi de tîrg, cînd se hotărî să-i fure boul lui Eftimie. Îi tăiase nehotărîrile spusa unuia cum că Eftimie îi scosese „polocrul" de Pistolan.

— Cum să nu fie gol (gol — pistol — Pistolan adică) aruncase Eftimie, dacă el nu e din aia care-şi mănîncă şi sămînţa de cînepă.

— Şi dacă n-aş munci, vorba proverbului, opt ore pe zi, se mîntea Gavrilă ; (el fiind greu de pornit la muncă, de oprit se oprea uşor, şi singur).

Acuma, de furat boul — de fapt nu era chiar bou, era un juncan pe care Eftimie îl creştea pentru vînzare, — era lesne. Omul îl ţinea legat de un dud iar pe timp plointe îl băga într-un grajd din fundul curţii. Ciinii îl cunoşteau, pe Gavrilă vreau să zic — doar erau vecini, şi ar fi mai preparat el, pentru vreun caz forţat, cîţiva bulzi de mămăligă cu brînză ca să le potolească şi înăbuşe dacă nu lătrăturile şi poate muşcăturile, măcar remuşcările lor de animale credincioase şi vigilente.

Da, dar Gavrilă nu vrea să se abată şi să iasă din învăţătura veche, că trebuie furat, mai întîi, oul şi pe urmă boul. Şi asta era mai greu. Auzea el cotcodăcind găinile lui Eftimie dar ştia că într-un loc oul se găseşte şi-n altul găina se tălcşte. Bine, le-ar fi dibăcit el cuiburile prin finar, dar odunau ouăle seara şi ziua, dacă ar fi cotrobăit pe acolo ar fi dat faţă cu vreun nod de copil de-ai lui Eftimie, şi ieşea altă aia. Să fi aşteptat pînă creştea lucerna şi — după coasă — să-l fi ajutat pe celălalt s-o urce în pod iar nu putea zăbovi, juncul creştea iute, punea carne pe el cu lopata, de parcă — bou, nu ? — se pripea să se suie pe cîntar şi să-l mîngîie cuţitul sau toporul între coarne. Aşa că Gavrilă puse ochii pe o curcă de-a lui Eftimie care se răzleţea des şi o apuca preocupată şi îngrijorată printr-o curea de pămînt cu ghizdei. Era limpede că ouă pe undeva, în secret. Dar Gavrilă nu era precis dacă şi oul pistruiat de curcă se încadrează sau se cuibăreşte în zicerea înţeleaptă despre calea de la ou la bou.

Îşi făcu drum de cîteva ori pe la Parimie abătînd vorba spre învăţături. Pleca de acolo cu capul duduind de spuneri ce nu se legau pînă cînd într-o seară fu răsplătit, Parimie zisese că „găina vecinului e curcă".

— E-n clară ! s-a luminat Gavrilă şi a doua zi pîndi outoarea, îi puse sare în tîrtiţă ca să-i iuţească mersul spre cuibul secret, îl află, o aşteptă înţelept şi răbdător şi-i luă oul. Erau mai multe, dar el luă doar unul. Acasă, nu ştiu ce să facă cu oul ; — învăţătura nu prevedea nimic aşa că îl puse în tigaie. Încet, se dedulci la ouă de curcă şi uită de bou. Pînă într-o zi — tot de joi — cînd se întîlni pe şosea cu Eftimie care avea înfăşurată pe braţ şi pe mîna stîngă o tunie. Mergea vesel pe talpa stîngă, şi îngîndurat pe talpa dreaptă.

— Hai să ne omenim, oltă Eftimie şi se îndreptă spre Costică Mat. Băură ei cît băură la bufet şi nu se înveseleau.

— Ce-ai mă ?

— Pe dracu am, aia am, răspunse Gavrilă care avea şi oul de curcă în buzunar. Că ochesc în castraveţi şi nimeresc în ciuperci. Da dumitale ce ai ?

— Am, că vine d-acolo că-l ţinui pe boul ăsta ca-n fabulă, de ajunsese boier, numa' cu luţernă şi negustorul mi-a dat doar trei franci, nu cinci cum fusese învoiala.

— N-are nimic, îl împăcă Gavrilă, răzbunat, dacă s-a ţinut de vorbă pentru carnea care-i ieşea din socoteală.

Şi se gîndi să nu-i mai fure nici funia cu care dusese boul la tîrg. Peste noapte se înduplecă şi i-o fură. A doua zi dimineaţa, cînd îl auzi ţipînd pe copilul lui Eftimie, bătut cu altă funie de-i linia spinarea cum liniezi hîrtia, că să spună unde a ascuns funia ca să-şi facă vreo ţuţeică, că el şi-asa mare noroc n-a avut cu carnea juncului, Gavrilă se gîndi să arunce funia boului peste gard, că prea plîngea copilul ca o streaşină.

Şi pînă la urmă o aruncă. Eftimie începuse să-l bată pe amîndoi copiii, plîngeau unul ca o streaşină de primăvară altul ca o streaşină de toamnă.

Nicolae VELEA

proverbe

posta redacţiei

AUTOR UITUC. Miercuri la amiază o studentă ne-a predat la redacţie un caiet cu poezii pe care l-a găsit în Cişmigiu. Poate sînt bune la ceva, ne-a spus dînsa. Am luat acest caiet foarte voluminos, convinşi că numai un poet de geniu sau un autor submediocru poate fi atît de uituc şi năuc, l-am citit şi-l declarăm nul şi fără valoare. Colecţie de bileţele cu Sfîntul Anton.

M. ALCARUD. Cînţi pe nări : pe a din stînga, creştineşte, pe a din dreapta, ca un păgîn. Poţi să faci glume : „Sînt jumătate vis / Sau poate vinul mă-mbată / În partea cu coastă de drac", dar poezie nu ştiu dacă vei face vreodată.

NOVAC GRUIA. Din cele trei poezii am reţinut un singur vers : „Corăbiile plutesc în propria lor rană". În rest numai lemn ciinesc.

L.B. Povestirea „Prin constelaţii", tratînd despre jocul de table, binefacerile călătoriei cu trenul despre o învăţătoare şi o problemă de rebus îmi dă de bănuit că nu cunoşti nimic din lume, în afară, bineînţeles, de ortografie. Două lucruri trebuie să le înveţi dumneata bine : 1) matematica şi 2) să nu joci table cu zaruri umplute cu plumb.

ARCTURUS-JUNIOR. Sunete stinse, nu vindeci cu ele iubirea trădată, mai mult, dai apă la moara trişoarei şi profitorului.

NICOLAIE FIRULEASA. Te refugiezi în cuvinte fără să crezi adînc în ele : „Şi-mi dă ocol un şarpe doar tulburîndu-mi gura / Mai azvîrlind în umbră o limbă de amnar". Atunci, însă, cînd „treci printr-o poartă ca printr-un regret" izbuteşti să fii mai aproape de adevăr.

IOANA ARTAV. „Jocul cu scoici", sau mesajul dumitale de melancolie, e neîmplinit. Eu înţeleg că eroina vrea să plece, vrea să arunce toţi banii pe un cal, de ce-o opreşti ? Duci în suflet un zîmbet frumos — atîrnă-l cercel în paginile despre dragoste.

DAN IOACHIM. „Străinii" — proză greoaie, plină de locuri comune şi... neaşteptat, de pasaje frumos scrise, cu vervă şi cu spirit de observaţie. Îmi face impresia că bucata e scrisă de mai multe persoane, dintre care una, în mod sigur, se află sub narcotic.

VASILE HUŢU. Multe dintre aforisme au haz : „Leşinatul se stropeşte cu apă şi mortul cu vin", „Eu i-am cerut o mînă de ajutor şi el mi-a dat o scatoalcă", „La cantină, în prima serie nu avem loc şi-n seria doua nu avem mîncare" etc. Dar sînt şi foarte multe care nu meritau aşternute pe hîrtie. Am o propunere : încearcă la revista „Magazin". Sînt convins că vei avea succes.

RADU NEDELEA. Mai bine mai încet şi mai tîrziu decît la botezul mieilor. Şi acum, ochi în ochi să ne privim, şi să ne spunem vorbe dulci : nu prea ai talent. „Te vei duce să te prefaci în ploaie / şi în alte aversc, bunăoară, în c[illegible]ri de opaci" etc. Bunăoară şi-n foarfeci de tuns cămilele între urechi.

Fănuş NEAGU

«Va vorbi Octavian Goga»

zaharia stancu: memorii

Volumul **Albe**, despre care am spus ceva și mai înainte, a apărut în împrejurări cu totul nefavorabile poeziei, dar el totuși a apărut datorită în mare măsură editorului Alexandru Rosetti care îmi tipărise **Antologia** și care, ori de cîte ori mă întîlnea nu uita să mă întrebe : „Ei ! Cînd îmi mai dai ceva ?“ Multe cărți au apărut și apar pe lume datorită unor editori cum a fost cîndva Alexandru Rosetti și multe cărți nu au apărut și nu apar datorită altor soiuri de editori. Hitler pregătea războiul. Mussolini îl pregătise și-l ducea în Abisinia. În Spania izbucnise și era departe de a se sfîrși războiul civil. Fasciștii spanioli, ajutați de fasciștii nemți și italieni cîștigau terenul pas cu pas. Era clar că stînga va pierde partida, în Spania. Dar ce se va întîmpla cu stînga în celelalte țări ale Europei ? La noi partidul comunist era în ilegalitate dar în toată țara i se auzea glasul care cerea **Front popular**, unitate democratică, trecerea la ofensivă împotriva dreptei. Celelalte partide democrate se certau între ele ori se luptau pentru putere. Puterea era, de fapt, în mîinile regelui care practica o dictatură abia camuflată. Liviu Rebreanu scrisese și publicase **Răscoala** și pregătea o carte intitulată **Gorila** pe care ar fi fost mai bine să n-o fi scris. Cezar Petrescu, în plină maturitate și în plină forță a creației dădea cititorilor săi carte după carte, ca și Mihail Sadoveanu. Mateiu Ion Caragiale isprăvise și publicase **Craii de curtea veche** și, fără să știe, se pregătea să-și isprăvească și ciudata-i viață care face astăzi obiectul atîtor comentarii și care, după cît cunosc eu, n-a fost chiar atît de ciudată, ci mai mult dureroasă. Camil Petrescu, Ionel Teodoreanu, Ion Vinea, Ion Barbu, Lucian Blaga, Ion Pillat, Adrian Maniu și atîția alții își scriau, unii mai repede alții, mai cu migală lucrările care peste puțină vreme aveau să devină cărți de căpătîi pentru poporul român. Asupra lui Vasile Voiculescu, — care după moarte avea să-i întrească în glorie pe mulți, apăsau îndoieli. Dar asupra oricărui scriitor apasă îndoieli, uneori chiar după ce opera lui a atins o mare strălucire, o largă notorietate și a fost verificată de timp. În perioada aceasta trăiau încă Gala Galaction, G. Bacovia, G. Ibrăileanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu și totuși unii critici vorbeau de o criză a literaturii noastre. Criză nu era în lumea literelor, se scria mult și se publica mult, cărți bune și cărți rele, cărți de toate soiurile, exista însă o mare neliniște, în fața fiecăruia dintre noi se ridicau numeroase semne de întrebare : Ce ne va aduce ziua de mîine ? Cine va da întîia lovitură edificiului atît de subred al păcii ? Fără îndoială că una sau alta din puterile fasciste. Italia lui Mussolini, cu cămășile ei negre, atacase Abisinia și izbutise s-o ocupe și s-o transforme într-o colonie a sa. Era clar că, în războiul civil din Spania, generalul Franco va fi biruitorul. Franța Frontului popular, pe care o sprijineam cu ardoare în articolele zilnice pe care le publicam prin ziare, se pitulase, plină de frică, sub carapacea neutralității, În umbra de parlament care mai exista în trista noastră viață politică, dreapta fascistă trecuse la o violentă ofensivă. În fruntea dreptașilor din parlament se afla marele orator și marele poet care a fost Octavian Goga. Glasul său, uneori limpede și sonor, alteori gîjîit de tutun și alcool, tuna și fulgera de la tribună ore întregi. Eram tînăr însă nu mă înflăcăram tocmai ușor. Eram admiratorul talentului său poetic și oratoric, dar nu și al politicii șovine, huliganice pentru care milita. Pasiunea și orbirea politică l-au și pierdut.

În ultimii ani de viață l-am cunoscut destul de bine pe Octavian Goga. Cînd în viața politică a țării se iveau momente deosebit de grele și se simțea necesitatea de schimbări în sînul guvernelor sau chiar necesitatea schimbării guvernelor însăși îi ceream lui Octavian Goga să mă primească. De obicei primea dimineața la locuința sa. Mi se comunica printr-un secretar să viu la ora zece. La ora zece mă aflam la Octavian Goga acasă și eram primit de îndată. Îmi spunea noutățile politice de ultimă oră și-mi mărturisea și punctul lui de vedere cu privire la rezolvarea problemelor, ca să zicem așa, la ordinea zilei. După aceea trăgea unul din sertarele biroului său și scotea de acolo cîteva foi de hîrtie. „Am mai scris niște sonete. Vrei să le asculți ?“ Cum puteam să-l refuz ? Era unul din marii noștri poeți, unul din marii noștri inspirați, unul dintre cei mai revoluționari scriitori români. Îmi citea un sonet, două, trei, aproape în șoaptă. Nu mă încîntau. Din punct de vedere poetic Octavian Goga era un om stins. Sonetele acelea nu mai aveau nimic din Goga cel de altă dată. Nu aveau suflu, nu aveau aripi, nu aveau nimic care să mă cutremure sau să mă încînte. Mă ridicam în picioare : „Vă mulțumesc. Cred că e timpul să plec. În anticameră așteaptă dl. Gigurtu, dl. Ghițescu, dl ....“ „Să aștepte ! Sînt politicieni. Întîi poezia...“

Viață, poezie, proză !...

Bine ar fi fost dacă în viața lui Octavian Goga locul întîi l-ar fi ținut poezia. Acest loc l-a ținut însă ambiția politică, parvenirea la putere cu orice preț, exercitarea puterii cu orice preț.

În toamna anului 1936 lucram la un ziar-bombă numit **Tempo** și care era editat și condus de Vasile Canarache. Eram secretar de redacție și... reporter parlamentar. Într-o după amiază mohorîtă aveau loc la Cameră, pe dealul patriarhiei, ample dezbateri cu privire la nu mai știu care problemă. Se anunțase că va vorbi Octavian Goga. Banca ministerială, cu faimosul Guță Tătărescu în cap, era compactă, nu lipsea nici un parlamentar, iar tribunele gemeau de invitați. „Va vorbi Octavian Goga... Va vorbi Octavian Goga... Va vorbi Octavian Goga...“. Minutele treceau greu, toată lumea era nervoasă. În sfîrșit, președintele și-a luat locul și-a anunțat : „Are cuvîntul dl. Octavian Goga“. Însoțit de aplauzele de rigoare Goga s-a urcat la tribună, și-a început să-și rostească discursul care era menit să fie socotit unul din discursurile de zile mari. Dar parlamentul era parlament. În ziua aceea lupta nu se dădea între un partid de opoziție și guvern ci între două partide de opoziție pentru succesiune. Octavian Goga vorbea, în capul băncii ministeriale Guță Tătărescu rîdea (se credea prim ministru pe viață) iar național-țărăniștii, spumegînd de mînie, îl întrerupeau mereu pe orator. Unul dintre întreruptorii cei mai activi era deputatul național-țărănist Ghiță Pop, o mînă de om, firav, și șubred. Octavian Goga a dat cu ochii de el tocmai cînd Ghiță Pop vocifera cu vocea lui puțină. Și-a întrerupt discursul și adresîndu-se lui Nichifor Robu, deputat gogist, i-a poruncit : „Robule, șo pe el.“ (Aici simt din nou nevoia unei paranteze.) Nichifor Robu, învățător pe undeva prin Bucovina, venea la parlament îmbrăcat în costum național și era o namilă de om, lat în spate, cu față mare și grasă, cu pumni tari. La porunca lui Octavian Goga, bucovineanul s-a repezit la Ghiță Pop și temîndu-se să nu cumva să-l omoare dacă și-ar încerca pumnii pe el, l-a apucat de gît și l-a mușcat de-o ureche. Chestorii i au evacuat pe amîndoi din sală, pe Nichifor Robu l-au dus la bufet iar pe Ghiță Pop la cabinetul medical și Octavian Goga și-a reluat discursul. Acum însă, orice ar fi spus marele orator de la tribună, nimic nu mai prezenta vreun interes. Ciocnirea scontată avusese loc și, după părerea multora, întrecuse toate așteptările. În timp ce Goga își rostea mai departe, cu impetuozitate discursul, deputații șușoteau între ei : „Oare doctorul îi va putea coase urechea la loc lui Ghiță Pop ?“

Seara am ajuns tîrziu la ziar, m-am apucat totuși, cu toată osteneala de care eram stăpînit, și mi-am scris articolul cotidian care se chema „Urechea lui Ghiță Pop“. Cu mulți ani în urmă, cînd am publicat două volume de articole de ziare scrise în perioada dintre cele două războaie mondiale mi-am adus aminte de acest articol abia după ce cartea ieșise de sub tipar.

În toamna adîncă a anului 1937, au avut loc în țară

alegeri parlamentare. La putere se aflau național-liberalii lui Guță Tătărescu. Ministru de interne, — adică omul care ținea în mînă cheia alegerilor, — era Richard Franasovici. Alegerile au fost extrem de violente, pretutindeni semnalîndu-se încăierări soldate cu morți. Între Iuliu Maniu și Corneliu Codreanu se încheiase un pact de neagresiune.

Richard Franasovici ar fi cîștigat totuși alegerile dacă ar fi vrut aceasta și partidul liberal ar fi rămas să guverneze mai departe țara cu Tătărescu. Nu se cunosc motivele pentru care a vrut să le piardă. Un timp s-a spus că Franasovici ar fi primit sugestii de la rege, care se plictisise de lunga și reaua guvernare a liberalilor.

Intraseră în parlament liberali, național-țărăniști, legionari și opt reprezentanți ai partidului nou întemeiat Goga-Cuza. Dacă se ținea seama de normele constituționale, Goga nu avea nici cele mai mici șanse să fie chemat la guvern. După două-trei săptămîni de criză într-o seară Goga a fost chemat la Palat și însărcinat cu formarea noului guvern. Stupefacția a fost generală. Guvernul Goga-Cuza a preluat puterea. Lăncierii partidului gogo-cuzist, îmbrăcați în cămăși albastre (cămășile legionarilor erau verzi) au început să colinde orașul, să spargă ferestre și uși și chiar capete. La prima ședință a noului guvern a fost citit și aprobat un decret prin care era suprimată presa democrată. În decretul pregătit de colaboratorii apropiați era trecut, spre a fi suprimat, și cotidianul pe care îl conduceam împreună cu ziaristul Constantin Clonaru **Lumea românească**. „A !... Nu, a spus Goga... Să-l lăsăm să-și scoată mai departe ziarul. Stancu e scriitor. Să nu-i luăm dreptul de a și spune părerile“. **Lumea românească** a continuat să apară însă cenzura nu ne slăbea. Cînd a venit la putere Goga, **Lumea românească** avea aproape o sută de mii de exemplare tiraj — adică tirajul maxim din acea epocă, iar peste patruzeci și patru de zile, cînd acest nefast guvern a căzut ziarul de care vorbesc abia dacă mai avea douăsprezece mii de foi tiraj. Cu toate eforturile pe care le-am făcut împreună cu întreaga redacție de a ridica tirajul, nu am izbutit. Am mers așa tîrîș-grăpiș un an și ceva pînă în ziua în care noul guvern condus de Armand Călinescu l-a suprimat.

Viață, Poezie, Proză

Guvernul Goga-Cuza, cum notam mai sus nu a trăit mai mult de patruzeci și patru de zile. A fost unul din cele mai odioase guverne care au trecut în epoca modernă pe la cîrma bietei noastre țări.

Viață, poezie, proză !...

Furios și adînc lovit în demnitatea sa de regele pe care dorise să-l slujească și care îi luase puterea din mîini după un timp atît de scurt, Octavian Goga s-a retras în casa sa de la Ciucea (casă în care trăise cîndva marele poet maghiar Adv Endre) și după puțină vreme acolo a și murit. Nu știu ce au spus medicii de această moarte atît de timpurie, dar poporul i-a găsit îndată cauza : inima rea. „Goga a murit de inimă rea“.

Octavian Goga a fost unul din scriitorii care au produs asupra mea o mare impresie. Era scund și grăsuț, avea capul rotund și ochii mari ieșiți mult din orbite, ochi puternici care, dacă nu te țineai bine, te vrăjeau. Crescusem, — în epoca în care mă pasiona poezia ardeleană, — ca să zic așa, cu ochii pe cărțile lui. Omul, plin peste măsuri de înalte ambiții politice, fusese, îndată după primul război mondial, pentru un scurt timp (într-un cabinet liberal mi se pare) Ministru al Artelor. Artiste, călugărițe (căci ministerul era și al cultelor), baletiste se perindau zilnic prin cabinetul său. Cum să nu-i placă ?

În primăvara lui 1926 se schimbase iarăși guvernul și la putere venise mareșalul Averescu lîngă care, în rîndurile numeroase ale partidului averescan numit **partidul poporului**, se aciuiase de cîtva timp și Goga. În acest guvern intrase și Octavian Goga. Mareșalul îi încredințase un departament-cheie, — al Internelor. Poetul declarase că are pumnul tare și că partidul său va ieși învingător în alegeri chiar dacă va fi necesar ca, pentru asta, el, Goga, să omoare în bătăi întreaga țară. Declarațiile nu speriaseră pe nimeni, mai mult, ele fuseseră luate în derîdere. Cum să omoare un om întreaga țară chiar dacă omul acela este ministru de interne ? Dar faptele rămîneau fapte și cu ele nu era de glumit. Bande de ciomăgași pîndeau drumurile de țară și drumurile de oraș, se legau de oameni, pe unii îi snopeau în bătăi, pe alții mergeau și mai departe și-i schilodeau. În țară se crease o atmosferă de frică, de teroare. „Dacă n-o să votați oamenii lui taica Averescu vă dăm foc la case“.

Scriam din cînd în cînd la **Țara noastră** revista lui Goga, care revistă se mutase și apărea la București. Acum Goga fiind la putere numărul colaboratorilor revistei **Țara noastră** se mărise considerabil. Scriitori de seamă își aduseseră aminte că, în tinerețe, au fost prieteni cu scriitorul devenit acum, prin hazardul jocului politic, ministru. (Trebuie negreșit să adaug că, după un an, atunci cînd guvernul Averescu cădea de la putere toți acești colaboratori l-au părăsit și pe Goga, au părăsit și **Țara noastră**).

În ziua alegerilor mă aflam la țară, în satul natal și-n casa părintească. Nu fusesem înscris pe listele electorale nici la București, nici la Salcia așa că nu aveam, chiar dacă aș fi dorit-o, cum să votez. Era o zi de vară, neobișnuit de caldă. Votarea se făcea în localul școlii primare din apropierea casei noastre. Între casa noastră și clădirea școlii era un larg loc viran. Din zori chiar, decum începuse votarea, pe acest loc viran, bătăușii (țărani îndobitociți de viața de mizerie pe care o duceau și de rachiul cu care se îmbătaseră pe nemîncate) fuseseră așezați pe două rînduri. Fiecare bătăuș era înarmat cu un ciomag noduros. Cabinele erau așezate în dreptul ferestrelor și oameni puși anume se uitau și vedeau cine și ce a votat. La ieșire i se făcea cu creta un semn pe spinare celui ce votase una din listele opoziției. Cei însemnați erau împinși din urmă de soldați — și ei îmbătați pe nemîncatelea cu rachiu — și aruncați între cele două lanțuri de bătăuși. Ciomegele începeau să fulgere. Cine o lua la fugă scăpa mai ieftin, însă cei ce încercau să se apere în vreun fel oarecare se alegeau cu capetele sparte, ba și mai rău. Doi sau trei învățători de prin satele vecine (unul îmi era văr dună mamă) dirijau operațiile. Tînăra mea soție care așteptă să nască nu a mai putut să rabde priveliștea, s-a urcat pe gard și i-a apostrofat, nu pe bătăuși ci pe cei ce-i aduseseră acolo pe bătăuși, pe învățătorii cu care era colegă. Nimeni nu i-a dat nici un răspuns, însă bătăușii s-au repezit cu și mai multă mînie asupra alegătorilor bănuiți că n-au votat pentru guvernul Goga-Cuza. Printre aceștia se aflau și mulți bătrîni cu părul alb care abia mergeau. N-au fost cruțați.

La amiază s-a făcut o pauză. Bătăușilor li s-a adus pline cu brînză și mari bărdace pline cu rachiu. „Trăiască domnul general Averescu. Trăiască domnul Goga... Trăiască... Trăiască...“

S-a dat din nou drumul la vot și ciomăgirea alegătorilor a fost reluată cu forțe sporite. Goga desmințise declarațiile sale cinice „voi omorî în bătăi țara și tot voi cîștiga alegerile“, dar acum vedeam că amenințările ministrului nu fuseseră vorbe goale. Am intrat în casă. Mă temeam ca nu cumva soția mea, impresionată de ceea ce vedea să nu nască înainte de timp. Din casă nu mai vedeam nimic, dar de auzit auzeam totul : șuierăturile ciomegelor, pocniturile înfundate, vocile celor loviți care urlau sau protestau. În sala școlii, unde se efectua votarea, comisia electorală era prezidată de judecătorul Mihăilescu, care îmi era prieten. Mi s-a părut cu totul firesc cînd în poarta curții noastre a bătut un băiețandru, care era servitor la primărie : „M-a trimis domnul judecător Mihăilescu. Vă roagă să veniți la localul de vot să-l ajutați să scrie niște procese verbale“. Am pus o haină mai bună pe mine și am plecat. Băiețandrul, care acum mergea pe lîngă mine, era fratele mai mic al fostului meu coleg de bancă din școala primară, Turturică. Am trecut printre bătăuși, fără ca vreunul să-mi arate vreo ostilitate. Eu foloseam prilejul pentru a-i privi de aproape. Pe mulți dintre ei îi cunoșteam, încă din copilărie. Erau foști vechili ai moșierilor, bețivi înveterați, hoți de cai și de găini, spărgători de case și de capete, trecuți, nu o dată, prin pușcării. Eu îi cunoșteam, dar și ei mă cunoșteau pe mine, nu numai din auzite ci și din vedere.

Viață, poezie, proză !...

Mulți oameni din comuna mea natală și din multe alte sate de pe lunga, îngusta și săraca Vale a Călmățuiului mă invidiau și invidiau întreaga noastră familie deși, cu toată munca noastră aprigă încă nu aveam după ce să bem apă. Și cum să nu fim invidiați !...

Viață, poezie, proză !...

Fratele meu Gheorghe ajunsese preot, undeva, într-un sat din Prahova, eu publicam versuri și articole în revistele și ziarele din București, uneori vorbeam la posturile de radio, soția mea era învățătoare, surorile se măritaseră cu ceferiști, iar fratele cel mic, Ștefan, despre care mai tîrziu aveam să scriu un întreg capitol în **Desculț**, era elev în cursul superior al școlii comerciale din Turnu Măgurele !...

Am trecut, însoțit de unul din frații mai mici ai lui Turturică printre cele două rînduri de bătăuși și am ajuns la intrarea în școala în care se făcea votarea. Cînd să trec pragul (ușa era larg deschisă) un plutonier m-a prins brutal de guler : „Tu ce cauți aici ? Ai carte de votant ?“ „Nu. M-a chemat domnul judecător Mihăilescu.“ „A !... Tu ești ăla !.“ Nu știam cine putea fi ăla. N-am avut timp să-l întreb. Mi-a tras cîteva pe spinare și peste cap cu centironul, m-a împrîncit și-a continuat să mă lovească pînă am ajuns între cele două rînduri de bătăuși. Acolo mi-a mai dat o lovitură peste ceafă și mi-a făcut vînt. Ciomăgașii s-au repezit asupra mea. Mi-am acoperit fața cu mîinile, ferindu-mă să-mi scap ochii și să nu mă împiedic. Dacă m-aș fi împiedicat și-aș fi căzut jos aș fi fost pierdut. Oamenii erau amețiți de băutură și mulți dintre ei nici nu mai știau ce fac. (Ori, poate, știau.) M-au fugărit pînă la poartă. Mi-am oblojit rănile, mi-am uns cu nu mai știu ce alifie vînătăile, m-am priminit, am luat de pe un raft cu cărți volumul de poezii al lui Octavian Goga, care fusese cu puțin timp înainte editat la „Cultura Națională“ și-am citit din el pînă cînd a căzut înserarea și s-a sfîrșit votarea. Lovirea oamenilor pe drumuri și prin gări a mai durat cîteva zile. Cînd totul s-a potolit m-am dus la București. Aici, povestindu-i unui apropiat al lui Goga ce mi s-a întîmplat la mine în sat în ziua alegerilor, acesta mi-a spus, rîzînd : „Nu trebuia să stai în curte și să privești“ „Dar unde să fi stat ?“ „În casă... În casă și cu perdelele trase, ori în pivniță, dacă locuința voastră de la țară avea pivniță“.

Viață, poezie, proză !

addenda

Mateiu I. Caragiale în căutarea cadrului

Casele vechi, domeniile în ruină, dărăpănîndu-se misterios, par să fi exersat o atracție irezistibilă asupra tînărului Mateiu Caragiale care, între timp, schimba destul de des adresele, locuind cînd în strada Miron Costin (la nr. 42), cînd pe Popa Tatu (la nr. 70), în Strada Ateșierului (nr. 10) sau și mai la margine — Crîngași-Grant (la nr. 1 !). „O grămadă de nenorociri care ae care mai alandala au trecut peste capul meu, scria el într-o misiva din 9 ianuarie 1907. Am rămas mult timp singur în București în casa pe care o locuiesc aici și care e afară din oraș. (Nu stau decît provisoriu pînă în primăvară cînd luăm o casă convenabilă). Afară din oraș, nu la țară, firește, dans la banlieue și banlieue aici e infect“. Copil natural și mai cu seamă fără a fi avut, nici pe linie maternă ascendența visată, nici proprietăresele acestor vestigii nu-l lăsau rece. Ele l-ar fi putut introduce mai lesne în lumea pe care a descris-o atît de halucinant în Craii săi și pe care ardea s-o cunoască mai îndeaproape. Iată un asemenea episod caracteristic din peregrinările sale :

„Am mers mereu, noaptea, ca să nu mă trădez, la casa unde locuește zina mea. — Nimic, poarta legată cu un lanț preistoric, la vieille maison (casa Melik, n.n.) toujours silencieuse, et les rideaux baisses. E ceva lugubru, mai ales cum ultima oară un cîine de maidane, sburlit ca un demon, m-a atacat în fața porței, și după ce l-am distrus cu lovituri de baston, s-a refugiat pe sub poartă și a început să urle în curte, ca o hienă din cimitire. Dar eu nu m-am turburat și i-am zis „Je reviendray, par ma foy, et par la barbe de mon roy (Philippe d'Orleans)“ — scrisoarea din sîmbătă 23 noiembrie 1907.

În scrisoarea din 22/9 decembrie al aceluiaș an, tot dintr-o sîmbătă, trimisă, ca și cea precedentă, „De Bucarest“, aflăm că eforturile nu-i fuseseră zadarnice, cel puțin sub raportul satisfacerii curiozității : „In sfîrșit lunia trecută m-am presintat la gonzessa cea bătrînă și atica aș povesti cuiva cele petrecute acolo, și-ar imagina că-i recitez un capitol din Balzac. Nu era nimeni acasă ; nici o slugă, curtea era părăginită, casa se sfărîmă și din cînd în cînd se aude cum cad olanele care se deslipesc de pe acoperiș. (Mi-era frică mare, putea să mi se întîmple o nenorocire ca regelui Pyrhhus). După o așteptare de un sfert de oră în mijlocul curței, după ce inspectasem, totul, geamurile de la subsol deschise, ușa de la casă dată de perete, am auzit o violentă bubuitură într-un geam după o perdea, și o mînă făcîndu-mi semn să intru. M-am suit, și a început o întrebare: cine e ? ca la un castel corsican. Iar eu mi-am declinat numele și am intrat ca o bombă. (...) Salonul era ceva bizar, un tablou antic inestimabil, o pendulă cu un Turc, un cățel lățos empaille cu niște ochi fascinători, și unul nelățos viu, care era să-mi mănînce melonul. Eu însă n-am înțeles nimic, știam că e putred de bogată, dar ea mi-a spus că e săracă, că au ruinat-o niște procese, că vinde o pădure, și cele ce mi-a spus acum nu prea concordau cu cele de astă primăvară. Cu toate că e foarte sfioasă și fricoasă m-a primit singură fiind, și m-a rugat să mai viu“. Tot pe atunci, viitorul romancier, amator de interioare de epocă, irumpea, în același mod, într-o altă casă din „Bucureștii de altă dată“ — asta în 1907 : „Am dejunat fin la Ferdinand de M.F. cu Cantemir Cîmpineanu, ca trei muschetari. Apoi, cu o havană decisivă între buze, m-am repezit la o bătrînă doamnă, dar pentru nefericirea mea această nobilă douairieră nu se întorsese de la moșie, unde va sta într-un parc de rose tremiere (nalbe ! n.n.) pînă la Sf. Dumitru. (...) În ziua de I Maiu treceam pe stradă și m-am oprit să mă uit la casa ei (o antiquitate de la 1835). Atunci eu a ieșit la fereastră și a ordonat servitoarei cu un glas impunător : „Ce te uiți, aruncă cu apă, aruncă cu apă“. Atunci eu, crezînd că vrea să arunce în mine, am intrat ca un tourbillon în curte să cer cont de această insultă. Am fost poftit în casă, unde dama mi-a cerut scuse în limba franceză și a spus că nu in mine, ci în copiii care-i escaladau grilajul și-i devastau florile. Mi-a făcut un releve à peu près de fondurile ei și mi-a spus să mai vin pe la ea. Eu am aprobat-o, dar a doua zi am căzut bolnav și acum cînd m-am întors m-am ținut de cuvînt. (...) Stau (aproape singur) într-o proprietate a mamei, foarte departe de oraș, ca să nu plătesc chirie și să-mi distrug fondurile pe chirie, lingerie și mîncare. În modul acesta am putut avea ce cheltui la Berlin trei luni. Tata pentru moment este încurcat, dar totul se va schimba cînd va vinde partea lui (a 6-a) din Frățești. Cînd va veni momentul acela nu știu, la iarnă este vorba, acum toamna nu s-a putut face nimic. Tata e nervos, nu poate sta în București unde toate i se par desgustătoare, scumpe, anapoda, revoltătoare, așa că n-a putut găsi cumpărător bun, nevrînd să aștepte. Eu am uzat de o mare politică în cursul ședерii mele la Berlin, am fost maleabil, serviabil și m-am grăbit să-l aprob pe tata chiar în părerile lui cele mai imposibile“ — 5/18 Octobre, 1907.

Ferdinand de M.F. era contele de Montesquiou-Fezensac, fiul lui Odon și al Mariei, aceasta fiica domnitorului George Bibescu și a Mariței Văcărescu. Era proprietarul moșiei Băneasa, cu 2 800 hectare de pădure, dar avea și domenii în Franța. Casa Melik, de pe strada Spătarului nr. 28, construită în secolul al XVIII-lea și ajunsă în posesia negustorului armean cu același nume este, astăzi cea mai veche casă din București

Barbu CIOCULESCU

ARTE

TEATRU

La un liman

Iată-ne ajunși la un liman cu aceste însemnări despre niște tragedii din viața unor „grecotei", după expresia lui Tacitus (vezi „Dialogul despre oratori"). Tacitus însuși se entuziasma în fața exemplului susnumiților eroi și deplîngea decăderea romană. Timp de multe luni, cît am răsfoit aceste pagini roase de molii, care ele însele au fost roase de carii la rîndul lor, ne-am simțit, aș spune, în apele noastre, deși nici apele nu mai sînt aceleași. Ne-am simțit călători printr-un labirint de destine ; și ne-a plăcut să ne rătăcim într-adins și să trecem chiar de mai multe ori pe aceeași alee, firul Ariadnei făcut ghem încurcîndu-ne să-l ținem în buzunar. Căci ce-i mai plăcut decît să bați scena tragediei grecești, după ce autori, actori, coregi și popor s-au dus într-ale lor și nu s-au mai întors ? Și ne-au lăsat nouă exemplul, ca pe niște drahme de argint străvechi, pe care poți să le dezgropi cu vîrful piciorului la fiecare pas. Și chiar gestul aplecării pînă la pămînt și culegerii monedei, înseamnă un omagiu celor care au știut să-și piardă cu atîta generozitate efigia. Iată de ce ne-a cășunat, așa dintr-o dată, dorul de tragedia antică.

Învățături nu se pot scoate, și nici n-am urmărit aceasta. A încerca să readuci pe scenă creațiile vechi, e ca și cînd ai dori să reconstruiești Acropolele lîngă cea mai impozantă clădire modernă, tribunalul. Cînd vezi pe frontispiciul acestuia din urmă cunoscuta statuie legată la ochi și cu cîntarul în mînă, stilul arhitecturii grecești ți s-ar părea nejustițiar. Pentru că între timp a intervenit influența romană. Repet, nu se pot trage învățături pentru cei care vor să repete aidoma operele lui Eschyl, Sofocle, Euripide. Însă de învățat se poate învăța la infinit, stînd pe băncile de piatră ale versurilor din **Orestia** sau din **Antigona** (ca și cînd aceste nume proprii pe care le-am spus acuma ar fi orașe, iar în ele s-ar afla cîte un teatru antic, cu mii de spectatori).

Am spus că n-am urmărit ceva anume și că, pur și simplu, mi-a plăcut să contemplu tragedia greacă. Parcă m-aș fi uitat la cer și întîmplîndu-se să văd nori, n-am urmărit nimic **cu ei**, ci i-am lăsat să se desfășoare în voie, să ia anumite forme, de monștri, sau de oameni, sau de zei, să se alunge unii pe alții, să se interfereze și să se macine, după un destin al lor, implacabil. De-a lungul timpurilor, fenomenul la care ne-am uitat și noi a trezit multe curiozități, exclamații, găsindu-și și explicațiile de rigoare. Tragedia greacă a apărut pe o anumită treaptă a culturii grecești și anume pe treapta de marmură, pe care ultimul ei reprezentant, Euripide, plecînd, a luat-o din greșeală pe tălpi și s-a dus. Și așa a dispărut tragedia greacă, pe aceeași anumită treaptă de marmură pe care și apăruse. Acesta este cazul tuturor momentelor de supremă încordare a spiritului omenesc, care nu pot ține mai mult decît ține o supremă încordare. Marx spunea că mitologia a fost nu numai instrumentul culturii grecești, ci și baza ei. Iată un exemplu într-adevăr strălucit de modul în care cultura se poate sprijini, și încă atît de trainic, pe niște fantome.

Ce înseamnă mitologia altceva decît o seamă de povești, „o samă de cuvinte", auzite „de la oameni vechi și bătrîni" și luate în serios ? Cultura greacă se adîncește în poveste. Ne folosim de legenda lui Narcis pentru a exemplifica cu o imagine ideea : aplecîndu-se peste miturile străvechi, precum Narcis peste oglinda apei, poeții, sculptorii, pictorii vechii Grecii, au crezut că se văd pe ei și au încercat să se copieze. Copierea naturii s-a făcut așadar începîndu-se de la tot ce a fost mai **nenatural** și, de aceea, le-a reușit așa de bine. Celor cărora le-a reușit. Natura avea o arie foarte largă în înțelegerea celor vechi. A te plimba cu barca prin lumea lui Hades, de pildă, însemna același lucru cu a admira un peisaj. La fel de reale li se păreau și umbrele lătrate de cîinele lui Caron și turmele de capre care pășteau, cățărate pe stînci. Cu timpul, a început să li se pună ca o ceață pe ochi : turmele de umbre s-au tot șters, s-au tot șters și n-au mai rămas decît turmele de capre. Din acest punct începe era noastră.

Am poposit cîteva momente în avanscena teatrului grecesc, încercînd să deslușim gungurelile tragediei, cînd țipătul sfîșietor de mai tîrziu se afla încă în leagăn și Eschyl era doar o promisiune a viitorului. Ne mai întrebăm o dată : tragedia greacă s-a născut din înscenările obscene și pline de beția de vin, care se confunda, la modul organic, cu beția de zeu, ori din ce s-a născut ? Dionisos a fost cauza, scopul ori, pur și simplu, moașa ? În legătură cu această problemă ne izbim de obstacolele bunului simț, care te întreabă, atunci cînd îi spui că Dumnezeu a făcut lumea ; de ce n-o mai face o dată, dacă nu-i place ? Ori, dacă îl încredințezi științific că omul se trage din maimuță : de ce nu se mai trage și astăzi ? Și așa mai departe. Ne-am putea întreba, dacă tragedia s-a născut în felul acesta, de ce nu se mai naște și astăzi, cînd avem și vin, putem fi și beți, avem și destui dionisoși. Lipsește cultul, care va să zică. Acea stare de credință maximă și oarbă, care putea să nască un soi de electricitate, ce răbufnea în lumini de diferite feluri. O astfel de lumină o fi fost tragedia. Chiar cuvîntul **drama**, sîntem încredințați de specialiști, însemna acțiune mistică, oficiere. Mai departe aflăm de la Aristotel cum s-au așezat lucrurile.

Acum mă întorc și zic : da, dar fără Homer nimic n-ar fi fost posibil. Homer a fost primul care a cocoloșit mitologia ce plutea peste tot, ca o nebuloasă, și el a condensat-o într-un nucleu solar. Pe razele acestui soare s-au înșirat toate întîmplările mitologiei și vechii istorii grecești, s-au agățat scuturi ca al lui Achile și s-au întins la uscat mantii regești și rufe spălate în familie.

Marin SORESCU

P.S. „Surorile Boga", piesa mai veche a lui Horia Lovinescu, cunoaște pe scena Teatrului Național o lumină nouă, meritorie. Sorana Coroamă, semnatara regiei, ne oferă o probă de ceea ce ar putea însemna un spectacol mobilizator, agitatoric. Viziunea e însă cam țeapănă. Cele trei surori, care, pornind de la Cehov, ajung transfigurate în piesa lui Lovinescu, sînt interpretate de către Eva Pătrășcanu, Aimee Iacobescu și Tamara Crețulescu. Cei care au văzut prima montare a dramei au termen de comparație. Merită subliniat efortul celor trei actrițe de a umple rolurile, ținînd viu interesul publicului timp de peste trei ore. Eva Pătrășcanu joacă **în pozitiv**, cu destulă convingere. Aimee Iacobescu se remarcă îndeosebi, într-un rol de altfel destul de dificil, căruia, găsindu-i cheia adevărată, îi conferă un dramatism real, reușind să învingă schema partiturii. Tamara Crețulescu debutează frumos, deși cam crispat, mai ales în prima parte a spectacolului. Eugenia Popovici, iarăși de neuitat.

ARTE

MUZICA

Valoare și accesibilitate

Repet că nu există și nu poate exista valoarea inaccesibilă. Inaccesibilă este numai non-valoarea. Atita doar că în domeniul artistic valoarea nu acționează instantaneu, ca un factor fizic, ca o greutate care — pusă pe cîntar — face să se miște imediat acul cadranului. Ea acționează în primul rînd selectiv prin raport la diversele organizații psihice cărora le este propusă. Antenele oamenilor pentru cutare sau cutare artă depind de tipul lor psihic, de particularități constitutive pe care ar fi greu să le punem neapărat în relație cu valoarea. Unul e mai sensibil la faptul acustic, altul la cel vizual, un al treilea la imagistica poetică, ș.a.m.d. Chiar pe tărîmul muzicii întîlnim oameni mai sensibili la voci, alții la instrumente, alții la ritm sau la culoarea armonică. În continuare trebuie accentuat că valoarea este integrată treptat și că are o acțiune reflexă asupra ascultătorului : îl modelează interior. La ora aceasta iubitorul de muzică obișnuit este produsul clasicismului și romantismului ; orizontul conștiinței sale muzicale este extins în general la limitele acestor arii stilistice ; încetul cu încetul însă el tinde să-și lărgească orizontul cunoașterii către perioada preclasică și — încoace — către impresionism, neo-clasicism, etc.

Cele de mai sus vor să sublinieze importanța procesului educativ, care presupune totdeauna lărgirea cîmpului conștiinței muzicale și care se poate produce — în principal — doar cu adeziunea subiectului respectiv. Integrăm treptat — prin eforturi plăcute, dar eforturi — sensibilitatea beethoveniană, wagneriană, enesciană, prokofieviană, ș.a. Accesul la valoare (care în sine este accesibilă) presupune nevoia și dorința unei priviri temeinice asupra existenței. Divertismentul mărește farmecul clipei, dar arta serioasă ne pune în contact cu permanențele noastre afective și ideatice. De care avem nevoie chiar dacă nu ne dăm seama uneori.

Independent de cele arătate pînă aci, rămîne să constatăm că există valori mai ușor accesibile și altele mai greu accesibile. (Că totul depinde de educație o arată faptul că cel mai greu text, după ce a fost înțeles, este la fel de ușor ca cel mai ușor dintre texte ; este ceea ce se întîmplă cu clasicii, după ce i-am asimilat). Artistul adevărat propune totdeauna ceva nou : fie o sensibilitate nouă, deși exprimată în modalități estetice deja admise, fie o sensibilitate deasemenea nouă, dar transmisă prin modalități originale. E limpede că în primul dintre aceste cazuri ne vom întîlni cu lucrări mai ușor accesibile. Pe de altă parte mesajul însuși poate fi mai simplu ori mai complex ; evident în prima ipostază va fi mai ușor accesibil. Ceea ce nu poate în nici un fel șterge caracteristica de accesibilitate pe care o valoare complexă și exprimată în modalități originale o posedă virtual. Rămîne doar să fie vorba de valoarea autentică și să aibă loc procesul de integrare treptată despre care vorbeam. Cu timpul o astfel de valoare se poate dovedi mai accesibilă decît cea exprimată în modalități admise (dovadă Debussy față cu Vincent d'Indy sau Saint-Saens, dovadă Beethoven față cu Cherubini, etc. etc.).

Derutantă și, aș spune, nocivă este falsa accesibilitate, cea al cărei singur merit este că apelează la modalități estetice deja acceptate, în cadrul cărora însă nu face altă decît să mimeze trăiri și idei. Lucrările de acest fel nu au substanță, ele sînt formă goală ; ele se caracterizează printr-o slabă putere de cuprindere (cu mijloacele specifice ale gîndirii muzicale, desigur) a realului psihic și o mediocră putere de constituire a realului artistic. Ele se dovedesc pînă la urmă cu adevărat inaccesibile, *pentru că nimeni nu are acces la neant.*

Pascal BENTOIU

PABLO PICASSO :
„DOMNIȘOARELE DIN AVIGNON"

TELEVIZIUNE

„O întrebare despre tinerețe"

Că Alexandru Stark a izbutit un enunț foarte limpede și foarte concis al problemei nu încape nici o îndoială : „Cum ne trăim tinerețea" a fost o temă bine fixată, întrebările au fost la obiect. Dar între enunțul unei probleme și aprofundarea unei probleme mai este drum. O anchetă de televiziune despre tineret și care furnizează exemple atît de grave cum au fost acelea recrutate la Brașov, nu poate și nu are dreptul să se mulțumească doar constatîndu-le. Fiindcă unde sunt cauzele ? Și ce se poate face — împotrivă ? Emisiunea trebuia să pornească abia în punctul unde s-a oprit. Ceea ce s-a realizat a fost numai descrierea unui caz social dar nu și pătrunderea lui. Sau să ne mulțumim oare cu calificările unor participanți ? Sigur : „tinerețea este o cascadă care antrenează în sine și constructivul și destructivul," „tinerețea este forța de mîine". „tinerețea reprezintă un mare potențial". Desigur : figurile acestea de stil sunt nimerite de-a dreptul, dar acesta să fie scopul unei anchete — retorica ? Fiindcă ancheta s-a produs cu exemple și vizavi de exemplele furnizate — în anchetă nu se salvează nimic cu remarca : „ce să-i facem, tovarăși, mai persistă prin unele colțuri rămășițele modului de viață burghez". Doar tinerii anchetați aveau 18 ani ! Or o anchetă care își ia răspunderea de a furniza exemple atît de nocive cum au fost acelea de la Brașov trebuie să își ia și răspunderea de a furniza contra exemple. Dacă tinerii aceștia greșesc să-i vedem pe alți care fac bine ! Trebuiau contra-argumente foarte puternice dar oare ele au existat ? În ce mă privește, nu cred. Participanții la discuție au fost în majoritatea lor oameni maturi, siguri, oameni cu o experiență mare de viață, oameni cu o experiență de viață prea mare, poate, și poate prea îndepărtată pentru ca să vorbească foarte la obiect despre exemplele care s-au furnizat. Despre exemplele care s-au furnizat cei care ar fi trebuit și ar fi putut să vorbească la obiect erau tot tinerii. „Alți tineri". Dar alți tineri au fost puțini la număr în anchetă și foarte slab reprezentați. Scurtele interviuri printre elevi n-au avut absolut nici o pondere, intervenția abuzivă a nu-prea-tinărului cu ochelari care scrie și poezie a avut un ton declamativ și oportunist iar depoziția, singura depoziție convingătoare a tinărului filmat în fabrică, la locul de muncă, n-a putut susține o anchetă de prea mari dimensiuni. Cînd televiziunea întreprinde o acțiune atît de temerară cum ar fi educația tineretului, ea trebuie să întrevadă absolut toate consecințele : dacă te apuci să iei răul de coarne în fața unui public de patru milioane de martori, ori ești sigur că rupi coarnele ori te lași păgubaș. Riscul e foarte mare : o emisiune care furnizează exemple menite să provoace oprobriul publicului nu poate eșua într-o emisiune care provoacă, vai, compasiunea publicului.

Sânziana POP

ARTE PLASTICE

Școala de la Măgura

Extrem de tînără și foarte talentata elevă Patricia Coman (fiica sculptorului Coman, căruia tabăra de la Măgura îi datorează mult, și care se preocupă în continuare de ea, devotat și pasionat și de alte inițiative, printre care înființarea unui Muzeu al Pietrei) dedică o poezie Sculptorului : Același om, / Ce gîndul și-l cioplește-n piatră, / Același tînăr fără moarte, / Același om ce viața fără de sfîrșit / Și-o regăsește-n piatră, / Același om... / Același om... / E aitul... / Altul cu fiecare piatră. *Există în sînul acestei fragede și nealterate receptivități o idee demnă de remarcat, și anume, a permanenței străbătînd, unificînd multitudinea. Într-adevăr, artiștii de la Măgura, perindați în cele două veri de pînă acum, încearcă să impună o structură, o modalitate sculpturală, diferențiată în formă, aceeași în esență. Iată de ce, într-o însemnare mai veche, mi s-a părut nimerit să vorbesc despre Școala de la Măgura. Revin, de astă dată, ceva mai pe larg, la această formulare.*

Este bine cunoscută, de la Brâncuși încoace, mai ales, importanța acordată mediului natural în care se plasează opera de artă. Ea trebuie să reprezinte punctul unde peisajul își adună liniile și în același timp le retrimite, încărcate de noi semnificații, spațiului convergență și divergență compatibilă numai cu actul creator de inspirație premeditată. A împădurii clinurile unui deal, frumos prin el însuși, a adăuga un spor de revelație imanentului prin transcenderea lui în spiritul propriei sale, dorite, organizări, prin serii ample de lucrări, iată o nobilă și intru totul lăudabilă ambiție. Trebuie să ne gîndim și la cariera din apropiere. Piatra își trimite, din miezul imensei rădăcini albe, pilonii de rezistență. Omul îi plantează sub imensitatea stelară. Brazii din mină vestesc prin dulcele lor cîntec, avertizînd catastrofe reparabile. Șlefuite de la Măgura, din cel mai dur și mai încet lemn cu putință care este piatra, sprijină fără sunet, un cer dintotdeauna al nostru, niciodată și mult după noi de nezdruncinat. În această vatră și inimă de țară buzoiană, cum se păstrează poate și în alte locuri, rezervatie a tradițiilor de pămînt, de arbore și iarbă și soare, pe unde Grigorescu și-a abătut uneori pașii, vocația milenară a meșterului pierdut în anonimat invie în nouă ipostază. Și o nouă înțelegere pentru tot ceea ce reprezintă poporul nostru își resfiră și adapă izvoarele. Sentimentul are pioșenie gravă, ridicare la temeinicia simbolului înalt. Statuile întoarse către valea de taină iau piepțiș dealul Ne aflăm abia la Masa Tăcerii. Poarta Sărutului, Coloana Infinitului își așteaptă făuritorii. În fond, la Măgura, triada brâncușiană este reluată interpretată, la nivelul mai multor generații probabil și cu zeci, poate sute, de statui.

Entuziasmîndu-ne de tot ceea ce înseamnă Măgura, atragem atenția și asupra unei anume monotonii, încă suportabilă, dar cu timpul mai evidentă și supărătoare, dacă sculptorii nu vor ști să o evite. Lucrările tind să se repete la infinit, elementul surpriză întîrzie, izbucnește mai greu. Acum, cînd cei care vin să lucreze aici cunosc lucrările mai vechi, pot să-și pregătească schițele mai cu grijă, continuînd prin inovație ceea ce este gata constituit și dezvoltînd spiritul nu litera unui început atît de neobișnuit. Școala de la Măgura, în care ne punem mari speranțe, nu este numai un fenomen local, oricît de îmbucurător, de la ea așteptăm un plus de vigoare și autenticitate, privind ansamblul sculpturii românești. Pe de altă parte, autoritățile locale, gazde de minunat suflet, vor ști să ferească Măgura de artificii. Adevărata civilizație este uneori limitarea la sumar. La acel sumar ocrotit în mijlocul căruia arta se găsește mai bine pe sine. Și, pentru că tot sînt la sugestii, n-ar fi posibil să fie invitați și scriitori, unul sau doi, pe vară, în tabără ? Un volum de versuri, de pildă, notat la sfîrșit, Măgura—72, ar spori, cred, prestigiul acestei noi localități ivită pe harta spirituală perenă a țării.

Grigore HAGIU

ARTE

PRETEXTE

Un taxi pentru eternitate

„În război oamenii trebuiesc omoriți înainte de a-i cunoaște". Fraza aceasta teribilă, aparent, cinică conține un adevăr profund și tulburător. Ea este rostită de unul dintre eroii filmului recent reluat de televiziune, cu cei patru militari francezi și cu ofițerul german prizonier și perfect instruit, (cel care le strigă celorlalți, în mașina înpotmolită în nisip „idioților, mai e și viteza a patra !") angajați cu toți în cursa lor infernală prin deșertul african spre Tobruk, pe vremea celui de al doilea război mondial. Frază care spune totul despre om : cunoaște un om, și îi vei pune tu singur cu mîna ta în mîna lui cea mai bună armă de apărare.

Ce este ciudat e că de la un timp, ultimul război mondial a început să se confunde cu primul. Sînt amănunte care le deosebesc, mijloacele de lupta, uniformele, dar astea au devenit și ele niște semne abia descifrabile pe fondul incăierărilor. Generațiile foarte tinere se înșeală repede la cinema în astfel de cazuri. Ce război e ăsta, îți șoptesc la ureche în sala obscură, întîiul ori al doilea ?... E ca la fotbal, ce repriză. Tu care l-ai „apucat" pe al doilea nu te înșeli : În primul război, om cu om se vedea la față peste noroiul tranșeelor ; pînă și aviatorii se ridicau în carlingă să-și deslușească fețele, iar cînd vreunuia i se bloca mitrallera ori nu mai avea gloanțe în ea, celălalt, adversarul, dădea din mînă, adică, lasă văd că ai o defecțiune, plec, nu mai trag nici eu, mă duc... Alții, doborîndu-și în ajun inamicul cumpărau trandafiri de la popotă, se urcau în aparatele acelea de zbor imposibile, survolau la mică înălțime aerodromul dușman și aruncau buchetul de flori clătinînd aripile fragile de pînză în semn de regret. Au fost gesturi mari. S-au rostit cuvinte tot atît de istorice și de mărete ca cele din războiul rozelor : „Trageți dumneavoastră mai întîi, domnilor englezi !"

În comparație cu primul război, ăsta din urmă parcă fuse mai crud. Mecanizare nebună, distanța lungă la trageri, om cu om nu se mai vedea la chip și se ucidea mai mult „efectivul".

Totuși, natura omenească s-a dovedit mai tare, chiar și în condițiile tehnice ale unui război atît de nemilos cum a fost al doilea. Cei cinci, călătorind prin deșertul african spre Tobruk, trecînd împreună prin atîtea încercări, izbutesc să se înțeleagă, împărțind laolaltă apa, somnul și amintirile. Ei realizează această solidaritate superbă în mijlocul grozăviilor ce continuă dincolo de limitele decorului arid, lăsînd, în nuditatea deșertului, în prim plan, să vorbească numai ce este esențial în om și în caracterul uman.

Cînd totul părea împlinit, și noi priveam cu o mare duioșie ce reușiseră să facă cei cinci, ce definiție dăduseră ei rasei omenești, tancul acela stupid scuipă obuzul și „taxiul" cu tot ce există mai nobil în noi, pleacă în flăcări spre eternitate, dincolo de Tobruk.

AMFION

SPORT

De fapt, ce înseamnă „la nivelul nostru" ?

Dacă vrea cineva să mă jignească, o poate face recurgînd la o simplă manevră. Și anume, n-are decît să-mi spună : *„dragul meu, mi-ai făcut o surpriză"*. Sau să spună : *„nici nu-ți închipui ce surpriză mi-ai făcut"*. Sau pur și simplu : *„ia uite-l do'mne, pe Păunescu !"*. Jignirea vine de-acolo că nu-mi place să fiu considerat un idiot tot restul vieții și deștept o dată. Cum adică? Pînă acum, i-am produs lui cutare o impresie detestabilă iar acum l-am surprins ? L-am surprins cu atitudinea mea! În sensul acesta, mă enervează mult felicitările și mă enervează mai ales ochii holbați a mirare pe ideea *„tu, să faci chestia asta"*.

Cam așa sînt privite echipele noastre de fotbal Rapid, U.T.A. și Steaua, după calificarea în turul III al competițiilor europene. Pare o adevărată sărbătoare această biată calificare, în fața căreia oamenii nu mai știu ce atitudine să ia. Cînd discuți cu cineva, ți se răspunde la orice întrebare cît de cît logică : „la nivelul nostru e o mare performanță".

De fapt, care e nivelul nostru? Sau mai bine zis ce se înțelege prin *„la nivelul nostru"*?

Unii au impresia că la înființarea lumii, Stanley Rous cel din ceruri sau după expresia mai veche, dumnezeu, a chemat președinții federațiilor naționale de fotbal și le-a dat tuturor, după credința sa, fotbalul care li se cuvenea. Le-a dat englejilor pasa lungă, le-a dat spanioliior tehnică individuală și driblingul pe metru pătrat, le-a dat brazilienilor lovitura cu efect, ne-a dat nouă pe Angelo Niculescu, le-a dat cehilor jucători nervoși care știu să ofenseze, le-a dat olandezilor pe Feijnoord și pe Ajax, ni l-a dat și nouă și olandezilor pe Covaci, ni l-a dat pe păminteanul Stanley Rous englejilor și după aceea a închis biroul și gata. Nu-i chiar așa! Eu cred că, din cînd în cînd, Stanley Rous din cer mai vine pe la birou și mai dă ceva fotbal cui îi cere. Numai să-i ceară! Să n-așteptăm să ni se dea, fără să întindem piciorul! *„La nivelul nostru!"*. Adică noi sîntem vai de capul nostru și ne-am calificat totuși în turul III !? Uite că eu nu sînt de acord. Eu merg pe ideea „mistică", profund dăunătoare, că *noi facem nivelul nostru*. Nu știu daca mă înțelegeți exact. Eu am o bănuială mai veche: noi lucrăm nivelul nostru, noi îl determinăm. Nivelul nostru nu există înainte de performanțele noastre. *Performanțele noastre stabilesc nivelul nostru*. Așa că nu cred că trebuie acceptată ideea jignitoare că, la nivelul nostru, performanțele recente ale echipelor noastre de fotbal sînt excelente. Putem mai mult și cu cît putem mai mult, cu atît ridicăm nivelul nostru.

★

Iată că se apropie meciurile cu Cehoslovacia. Se apropie una din șansele noastre de afirmare. E timpul să facem armistițiu din nou, cu toți cei pe care-i contestăm. Nu se poate realiza mare lucru în condiții de gălăgie contestatară exagerată. Să ne exprimăm nu chiar încrederea, dar în orice caz curiozitatea de a vedea cum lucrează echipele noastre naționale. Să-i asigurăm pe toți cei de care depinde soarta acestor întîlniri că sîntem alături de ei. Pentru că ei se află acum în misiune. Să-l asigurăm pe Mircea Angelescu, președintele federației, că poate lua în liniște cele mai bune măsuri pentru ca echipa noastră națională să fie cea mai valoroasă, din cîte putem alinia. Să-l asigurăm că ni s-a părut justă atitudinea lui plină de rezerve în conflictul Ozon—Dobrin. Să-l asigurăm pe Angelo Niculescu că, dacă așa cum spune, își va da demisia, vom fi printre primii ce vor face un portret de omagiu acestui antrenor care a rezistat ca un turn.

Liniște deci, echipa națională se pregătește.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

● **LE FILM SOVIETIQUE** (nr. 9, a.c.). Sub titlul **Maiakovski, cinematograful și timpul său** se publică o succintă trecere în revistă a contribuției aduse de poet la dezvoltarea tinerei cinematografii sovietice. Semnatarul articolului insistă în special asupra filmelor și scenariilor aparținînd lui Maiakovski însuși : **Cel ce n-a fost născut pentru bani** (însoțit de explicația «adaptarea romanului lui Jack London „Martin Eden"» așa cum l-a înțeles Maiakovski. În rolul principal — poetul. Apărut în 1918, filmul s-a bucurat de mult succes dar din păcate nu s-a conservat pînă azi), **Domnișoara și hoțul** (după o povestire de Edmondo D'Amicis; poetul deține rolul „hoțului"), **Flautul vertebră** și **Norul cu pantaloni** (filme cu o nuanță profund confesivă).

● **SOVETSKI EKRAN** (nr. 20, a.c.). În pag. 14—15 un „portret" al actorului Oleg Strijenov și o încercare de a descifra „secretul popularității sale". Cunoscut și în țara noastră din filme ca **Al 41-lea, Nopți albe, Pavel Korceaghin, Dama de pică, Ei au fost primii** etc., Strijenov este în același timp unul din cei mai îndrăgiți actori ai MHAT-ului, creațiile sale în piese de Cehov, Schiller, Ostrovski bucurîndu-se de un deosebit succes. Supranumit și „actorul temelor etico-morale", Oleg Strijenov își datorează popularitatea însă nu doar talentului său ci unui întreg complex de factori între care nu trebuie uitați regizori ca Pîrîev și Grigori Ciuhrai.

● **IUNOST** (nr. 10, a.c.). Din sumarul acestui număr spicuim : masivul grupaj de poezii aparținînd lui Oleg Dmitriev, Anna Ivanova, Elena Beliavskaia, Semion Danilov, Diomid Kostiurin, Boris Rahmaniv, Dmitri Golubkov, Semion Botvinik și Nikolai Triapkin ; eseul **Despre lirica** „liniștită" de L. Lavlinski precum și articolul de memorii **Kak ia stal „domovim"** despre activitatea Casei centrale a lucrătorilor artiști din U.R.S.S., una din primele instituții culturale de anvergură ale puterii sovietice.

● **HEBDOMADAIRE POLONAIS** (nr. 41, a.c.). **Epilog la Nürenberg** este titlul unui nou film în pregătire la studiourile poloneze. Turnat după stenograma procesului și după dările de seamă ale psihiatrului american Gilbert care s-a ocupat de „adevăratele fețe ale acuzaților", filmul nu este totuși un documentar pur. Acuzații, acuzatorii, apărătorii, martorii sînt interpretați de actori; Karol Malcuzynski care a fost corespondent de presă la Nürenberg este singurul personaj „autentic" al filmului. Intenția realizatorilor este „de a considera evenimentele din punctul de vedere al omului contemporan, îmbogățit cu experiența ultimilor 25 ani", iar nu aceea de „a reconstitui procesul".

● **LA POLOGNE** (nr. 10, a.c.). Recent, a avut loc la Varșovia un simpozion internațional asupra planificării regionale, la care au luat parte specialiști din Africa, Asia și America latină, reprezentanți ai O.N.U.-ului și UNESCO-ului. Organizat la cererea O.N.U.-ului, de către Comitetul pentru amenajare teritorială al Academiei poloneze de științe, simpozionul a prilejuit un schimb fructuos de vederi precum și elaborarea unor importante inițiative în materie de urbanistică. Astfel o echipă de urbaniști din Cracovia urmează să întocmească un plan de dezvoltare generală a orașului Bagdad pînă în anul 2000 precum și un program de extindere a capitalei Irakului în următorii cinci ani.

● **PARIS MATCH** (23 oct. a.c.). Cît a costat și cît costă o pînză de Fernand Leger ? Iată o succintă listă de „prețuri" întocmită de Pierre Joffroy. În 1913, cînd Leger semnează primul contract cu D. H. Kahnweiler (cumpărătorul operelor lui Picasso și al altor cubiști), o pînză costa 500 fr. iar un desen 15 fr. În 1971, la Parke Bennet New York, pînza **Natura moartă** (datînd din 1918) s-a vîndut la prețul de 30.360.000 fr. vechi iar desenul **Contrast de forme** (datînd din 1912) la prețul de 17.395.000 fr. vechi. Cît privește pînza **Marea paradă** (1954) ea a fost adusă de la New York pentru recenta expoziție de la Grand Palais pe bordul navei „France" fiind asigurată la suma de un milion dolari.

u. v. z.

Literatura și umanismul socialist

Răsfoind acum cîteva zile „Jurnalul unui scriitor", am căzut peste paginile în care Dostoievski ține să arate ce crede el despre problema rosturilor artei. Marele romancier nu e de acord nici cu „puriștii", nici cu „utilitariștii". Un argument invocat împotriva ultimilor m-a frapat; dați-mi voie să-l citez fiindcă mi se pare de o certă actualitate. Li se reproșează unor poeți — zice Dostoievski — că se ocupă de mitologia greacă, atunci cînd omenirea își bate capul să rezolve niște chestiuni civice arzătoare. Nu e aceasta o lipsă de răspundere și o indiferență condamnabilă la nevoile obștești ? Da, răspunde scriitorul, dar stau oare lucrurile chiar așa ? Cineva trece, să presupunem, prin fața statuii lui Apollon de Belvedere și rămîne cîteva clipe înmărmurit, contemplînd frumusețea zeului. În privitor are loc o adîncă și puternică zguduire sufletească. De unde știm — se întreabă Dostoievski — că această impresie de neuitat, nu va fi decisivă în luarea unei hotărîri sociale eroice a respectivului ins, cu ani mai tîrziu ? Marile emoții estetice contribuie la formarea sufletului nostru și reacțiile lui **omenești fundamentale** în toate planurile existenței pot să le datoreze enorm de mult. Nimic, deci, nu ne-ar îndreptăți să apreciem efectul educativ al artei numai într-un sens utilitarist imediat și îngust ? Dostoievski se situează pe o poziție umanistă. Ideea lui despre funcția educativă a artei are în vedere omul **total**, adică dezvoltarea plenară, integrală pe care se cuvine să o cunoască însușirile acestuia.

Nu altfel cred că e cazul să fie privit, ținînd seama de condițiile istorice inedite; **umanismul socialist.** El aduce, bineînțeles, o reprezentare diferită, superioară, a omului. Cu toate acestea, rămîne un **umanism**, pentru că, la rîndul său, își propune o împlinire, multilaterală, a nevoilor noastre. Neîndoios, fără o afirmare viguroasă a atitudinilor sociale revoluționare care-l definesc, el n-are cum să-și contureze fizionomia proprie. De aceea, oricît de mare s-ar dovedi capacitatea sa integratoare, nu poate fi compatibil cu anumite concepții. E evident că o artă, străbătută de ideea zădărniciei eforturilor omenești, contravine umanismului socialist. O literatură care propagă — de pildă — că nu se alege nimic din tot ceea ce căutăm să înfăptuim, nu poate forma conștiințe revoluționare. Cine capătă asemenea convingeri, e greu de presupus că se va simți îndemnat să-și mobilizeze energiile spre a clădi o lume nouă.

Cu scrieri care predică resemnarea în fața inechităților existenței, nu vom crește iarăși oameni dispuși să lupte pentru stîrpirea nedreptăților. Unei arte, stăpînite de credința singurătății absolute a indivizilor, îi va fi imposibil să cultive sentimentul solidarității și înfrățirii umane.

Ilustrații de
SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

Dar, dacă asemenea circumscrieri se impun neapărat, altele riscă să devină primejdioase. A refuza să vezi complexitatea și pluralitatea funcției educative a artei, a o rezuma doar la o eficiență efemeră unilaterală și imediată, înseamnă a avea o idee strîmtă și caricaturală despre umanismul socialist însuși. Nu așa privește problema Partidul nostru, a arătat limpede tovarășul Nicolae Ceaușescu de repetate ori. În resorturile intime sufletești, care-i fac pe oameni să depună atîtea strădanii spre a împlini planurile de stat, intră nu o dată și dragostea pentru natură și bucuria trăită de revelația prin poezie a armoniilor cosmice. Eroismul muncii constructive se hrănește dintr-o mulțime de zăcăminte alcătuitoare ale naturii umane globale, patriotism, simț al răspunderii sociale în primul rînd, dar și experiențe sentimentale, atașamente familiale, visuri secrete, reflecții asupra existenței, plăcerea jocului chiar, ș.a.m.d. Pasiunea revoluționară implică un întreg univers psihic extrem de bogat. Pentru a apăra ființa omului total, comuniștii au înfruntat plutoanele de execuție ; monomania e apanajul fanatismului.

Cîte însă din aceste elemente constitutive ale plinătății umane nu sînt chemate să se adune în sufletul nostru prin lecturi substanțiale ? Numai o reprezentare primară a chipului în care se formează conștiința socialistă le poate contesta interesul.

Sigur că multitudinea și varietatea necesare preocupărilor artistice pot să conveargă către o țintă umanistă doar atunci cînd sînt susținute de un ideal corespunzător. El singur, e capabil să creeze acel cîmp de forțe magnetic, în care faptele culturale să devină solidare și să lucreze împreună la transformarea omului. Fără a avea în centrul ei prezența idealurilor comunismului nu e posibilă o literatură, cu adevărat umanist-socialistă. Aceasta, e bine de știut, apoi, că are datoria să formeze conștiințe treze, lucide. Iată încă o precizare care mi se pare extrem de utilă din motivul următor : Unii își închipuie că, nevorbind de răul social, oamenii vor ajunge să-l ignore cu desăvîrșire și să nu-i mai cunoască astfel tentația sub nici o formă. Așa procedează însă doar struțul, băgîndu-și capul în nisip. Omul nou, nu mai trebuie să demonstrez că-și întemeiază tăria interioară pe cu totul altă atitudine.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Real și fantastic

„În baie era un scaun. Se uită la el neliniștită. Ce era un scaun? Simțea cum armonia care îl ținea întreg în mintea ei se desfăcea, se decupla, un scaun nu mai era un obiect din lemn, făcut de oameni pentru a servi unui scop, ci un obiect ale cărui sensuri se separau. Ce rost avea acest obiect? Ce obiect avea acest rost, această idee de a ședea? Făcu o sforțare și se smulse din fața scaunului tremurînd de neliniște."

Pentru Constanța, eroina romanului *Risipitorii* de Marin Preda, starea aceasta reprezintă un dezechilibru. Pînă la un moment dat, ea trăise într-o lume organizată funcțional, o lume pe care nici n-o observa deoarece toate elementele ei existau printr-o latură convenabilă. Omenirea se străduise poate mii de ani să creeze Constanței confortul unui sistem de convenții. Cineva a numit la început copacul copac pentru a scăpa de spaima pe care i-o provoca forma indiferentă. Altcineva a obligat copacul la o și mai mare solicitudine, l-a tăiat și l-a ansamblat într-o structură care exprimă necesitatea. Și deodată, eroina pierde toată această moștenire, rămînînd singură în fața lumii care există în sine. E un moment care nu poate dura, fiind prea intens, dar un moment revelator pentru dezvoltarea ulterioară. Convenția care se restabilește spontan, dintr-un instinct de conservare, va include intuițiile favorizate de criză. Criza Constanței este o criză de cunoaștere și reproduce, la un anumit nivel, mecanismul cunoașterii în general.

Arta permanentizează tocmai acest moment fulgurant. Într-o clipă de intuiție, artistul vede dincolo de convenție și vrea să povestească ceea ce a văzut, dar pentru a se face înțeles are la dispoziție numai convenția. Măiestria sa stă în a exprima convențional o realitate neconvențională. Scriitorul, a cărui convenție o reprezintă limbajul, trebuie să exprime prin cuvinte o realitate pentru care cuvintele încă n-au fost inventate. Iată, pare a spune el, ceea ce am simțit eu seamănă cu ceea ce simte deobicei în următoarea situație. Camil Petrescu a atribuit, de altfel, comparației supremația între mijloacele de expresie. În acest sens, arta are un caracter didactic, cu mențiunea că explicațiile pe care le conține sînt găsite într-un moment de paroxism al dorinței de comunicare, moment echivalent cu inspirația. În linii mari, toți scriitorii procedează la fel. Nu altceva face Eminescu atunci cînd vrea să „povestească" sub ce înfățișare i s-a revelat veșnicia: „Cum n-oi mai fi pribeag / De-atunci înainte. / M-or troieni cu drag / Aduceri aminte." Cuvîntul „a troieni" conține comparația pentru viziunea care nu putea fi numită. Comparația, ca mod de exprimare fundamental (existînd în diferite variante ca metaforă, hiperbolă etc. sau, pe alt strat, ca alegorie, parabolă), denunță totodată în artă o dualitate specifică avînd drept termeni realitatea convențională și realitatea pe care, într-un suprem efort de extensie, convenția încearcă s-o cuprindă.

Realitatea la care avem acces prin convenție ne e familiară și comodă, în timp ce realitatea imediat destăinuită prin saltul convenției dă impresia de fantastic. Scriitorii mari simt că fantasticul este o treaptă spre adevăr, o iradiație a existenței reale. Într-un anume sens, literatura autentică este în totalitate fantastică, dezvăluind adevăruri spectaculoase. Parcurgînd însă o asemenea literatură, cititorul recunoaște adesea că e vorba de o stare pe care el însuși a trăit-o, dar pe care nu a reușit s-o formuleze. S-ar putea spune astfel că în același timp literatura autentică este în totalitate reală. Real și fantastic — iată două cuvinte care separă fals două stadii succesive ale procesului de cunoaștere aflate într-o contradicție dialectică.

Cînd se neglijează una dintre laturile contradicției, procesul de cunoaștere este trădat în esență. Primul simptom al lipsei de adevăr îl constituie caracterul ininteligibil al textelor. Vrînd să simuleze fantasticul, anumiți prozatori sau poeți răvășesc gramatica și imaginează viziuni „esoterice". În măsura în care există, adevărul stimulează însă dorința de a fi comunicat simplu și expresiv.

Lipsite de adevăr sînt și textele care reproduc realitatea intrată deja în convenție. Satisfăcuți că n-au pierdut nimic din vedere, autorii unor asemenea texte prezintă publicului fapte inerte, pe care le-ar oferi cu mai mare generozitate o plimbare cotidiană.

Dizolvarea perpetuă a fantasticului în real este condiția indispensabilă a unei literaturi valoroase, văzută ca mod particular de cunoaștere. Fără talent, o asemenea literatură e irealizabilă. Dar chiar cu talent, scriitorul nu se poate manifesta dacă nu privește cu atenție ceea ce-l înconjoară și nu se gîndește pe sine în evoluția generală.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Titani ai gîndirii, pasiunii și caracterului

In Oratio de hominis dignitate — Discurs despre demnitatea omului — marele învățat renascentist, umanistul Pico della Mirandola aduce o înaltă laudă făpturii umane, singura în stare — în acest vast univers — să se definească pe sine, singura înzestrată cu o conștiință de sine și de altul. Omul în centru unui cosmos pe care este chemat să-l exploreze trebuie să cucerească lumea prin eforturile sale și, în același timp, să se formeze pe sine, să-și plăsmuiască — asemenea unui artist — propriul său chip. Un paragraf din acest *Discurs* al umanistului, despre care se spunea în timpul său că cunoaște tot ce se poate ști despre lumea aceasta și încă pe deasupra, este folosit de romanciera Marguerite Jourcenar drept epigraf al cărții ei *L'oeuvre au noir.* Epigraf semnificativ pentru tîlcurile acestei biografii fictive. Căci, urmînd parcă formula lui Pico della Mirandola, eroul ei se străduiește într-o viață amenințată de multiple adversități să se definească pe sine descoperind lumea.

L' oeuvre au noir e istoria vieții unui umanist care — spre deosebire de aceea a unor colegi de breaslă — a fost lipsită de egoismul și orgoliul unui *homo per se* (formulă aparținînd lui Erasm și definind omul care se cultivă doar pe sine). Doctorul Zenon, eroul Margueritei Jourcenar, nu caută — asemenea unor cugetători și artiști ai renașterii italiene —, mai presus de toate, gloria. Lipsit de cezarismul spiritual al acestora, el caută să întărească imperiul *omului* pe acest pămînt. De aceea, se slujește de spiritul său pentru a sparge zidurile care limitează omul. Investigația științifică nu este, pentru el, un exercițiu gratuit al minții, ci un efort lucid vizînd fericirea omului în lume. Nici avuțiile nu-l atrag pe acest medic fără de arginți care nu agonisește nimic deși e chemat și solicitat de mai marii lumii în tămăduirea metehnelor lor. Moștenind o mică avere, el își folosește legatul pentru a institui un ospiciu în care lucrează ca medic al săracilor.

Trăind în frămîntatul secol al XVI-lea, Zenon e un model exemplar al umanistului modern. El nu este doar un purtător de conștiință al epocii sale, un martor pasiv al ei, ci o conștiință activă, un luptător pentru o mare cauză a omului. De aceea, el nu are, în economia cărții, doar rolul unui pitoresc personaj de epocă, ci acela al unui prototip al erei moderne care se deschidea în secolul său. Marguerite Jourcenar nu și-a scutit, desigur, eroul de unele din limitele firești ale timpului în care l-a plasat. Dar e evident că vrea să ni-l prezinte ca pe un vizionar, un profet al timpurilor ce vor veni. De aceea, uneori — cu toată grija romancierei de a evita orice anacronism — întrevezi în eroul romanului ei profilul unor făpturi reale, istorice, mult mai tîrzii. Ea pune, de altfel, pe Zenon să încerce — fie și ironic, asemenea lui Erasm în *Elogiul nebuniei* — unele proiecții în viitor, într-o lucrare a sa intitulată *Prognostications.* Pentru el, realizarea celor mai îndrăznețe visuri ale omului este posibilă. Inventivitatea umană ca și setea de cunoaștere n-au limite. Împlinirea celor mai ambițioase deziderate este posibilă în timp, și cu ajutorul unor unelte apropiate. Nu prevede mintea sa ingenioasă (ca și aceea a lui Leonardo da Vinci sau a altora din acele timpuri) existența unor mașini zburătoare, a unor submersibile, a unor mașini care prin mișcare produc căldură, a fisiunii atomului, a înlocuirii unor organe ostenite din corpul omului? Pentru aceste cuceriri din viitor ale omului, ca și pentru mai multă dreptate și omenie, Zenon este gata să moară. El refuză posibilitatea ce i se oferă de a-și salva viața abjurîndu-și credința. Aceasta nu este, însă, o credință religioasă, asemenea acelora care, în veacul său, au dus oamenii pe rug, ci e încrederea omului modern în posibilitățile omului. În textul romanului Margueritei Jourcenar găsim — atribuite fictivului Zenon — cîteva cuvinte tot atît de pline de mîndrie cu privire la capacitatea de cunoaștere a omului ca și frazele istoricului Pico della Mirandola. „Știu că (omul) se înșeală, că rătăcește, că interpretează adeseori greșit lecțiile pe care i le dă *lumea,* dar știu de asemenea că el are în sine tot ce-i trebuie pentru ca să cunoască și, uneori, să rectifice propriile sale erori. Am străbătut cel puțin o parte din globul acesta pe care ne aflăm; am studiat punctul de topire al metalelor și reproducerea plantelor; am observat astrele și am examinat lăuntrul corpurilor. Sînt în stare să extrag din acest jăratec noțiunea de greutate și din aceste flăcări noțiunea de căldură. Știu că nu știu ceea ce nu știu; îi invidiez pe cei ce vor ști mai mult decît mine, dar știu că și ei, ca și mine, vor trebui să măsoare, să cîntărească, să deducă și să se îndoiască de deducțiile lor, să despartă adevărul de neadevăr..."

Zenon prevede așadar căile omului de știință modern pe care cele transcendente nu-l mai interesează, care nu vrea să ardă asemenea lui Michel Servet într-o piață publică din pricina interpretării unei dogme, dar e gata să moară pe drumul spinos al adevărului și dreptății. Pentru el, chiar adevărul nu este un idol, respectul exactității fiind prea puternic într-însul pentru ca să-și îngăduie transformarea cunoașterii într-o idolatrie. De pildă, el este foarte sceptic cu privire la speculațiile confraților săi alchimiști. Din experiențele lor și ale sale nu reține decît aspectele pozitiv-concrete ale unei descrieri a fenomenelor precum și a posibilității unei explicări a lor cît mai apropiate de adevăr. El știe că „într-o zi, a face aur va fi tot atît de lesnicios ca a sufla sticla", că se va ajunge la o cunoaștere aprofundată a cauzelor care explică „afinitățile și nepotrivirile" dintre substanțe. Dar, pînă atunci, omul trebuie să se mulțumească cu pași mici pe drumurile diverse ale științei.

Azi, cînd multe din „pronosticurile" lui Zenon din Bruges s-au împlinit, azi cînd asistăm la o adevărată mutație a condiției umane, ne întoarcem cu gîndul spre zorii evului modern care ne oferă un prototip al umanismului. Despre acea epocă, Friedrich Engels scria în *Dialectica naturii:* „A fost cea mai mare răsturnare progresistă din cîte cunoscuse pînă atunci omenirea, o epocă care avea nevoie de titani și care a generat titani, titani ai gîndirii, ai pasiunii și ai caracterului, ai multilateralității și ai erudiției."

Nicolae BALOTĂ

TINERI PROZATORI

vînătoarea

O poveste fantastică de

ION BLEDEA

Elev de liceu la Satu-Mare, Ion Bledea a debutat în paginile revistei Luceafărul în urmă cu aproape doi ani.

Cu povestirea de față (a cincea în ordinea publicării), foarte tînărul autor sătmărean demonstrează că a depășit faza promisiunilor. Născut și trăit în Maramureș, leagăn al limbii românești, ținut al poveștilor aspre, al fanteziei neobișnuite, Ion Bledea dovedește o surprinzătoare stăpînire a uneltelor scrisului.

Îi recomandăm atenției cititorilor, încredințați că scrisul său concentrat, șlefuit cu migală, rod al unei munci pline de răbdare, va fi primit cu emoția revelării unui artist autentic.

L-a-nceput s-a ivit unul și-acela s-a apropiat, după ce-a văzut că-i singur și-a trecut mîna pe sub cureaua de pe umăr, a-nhățat și-a cintărit pușca, apoi a trintit-o jos și s-a așezat lîngă ea. Roua era rece și-mprăștiată pe jos, atît de-mprăștiată încît umpluse lumea și el s-a tîrît în iarba udă și și-a desfăcut desaga și-a-nceput să-nfulece o umbră de pîine. Apoi s-a șters la gură cu dosul palmei și-a scuipat și după ce a scuipat a gîndit că unde-s, unde-s ceilalți, de ce nu sosesc. A izbit cu călciiul în pămînt și-n locul călciiului s-a născut o groapă și-n groapă mustea apa, apoi s-a ridicat și și-a dezmorțit genunchii umblînd încoace și-n colo și calul și-a ridicat capul din pămînt și l-a privit cu un ochi de lebădă, mare și ud și sclipitor ca un ochi de lebădă, apoi calul a-ntors capul și s-a chiorît la el cu celălalt ochi, el s-a apropiat și l-a bătut ușor cu palma peste pintec și pielea s-a scuturat pe cal, a tremurat așa cum tremură stelele-n cer cînd le izbește gerul acela înalt, al stelelor.

Cînd a sosit Stan vîntul se legăna-n aer ca lovit cu biciul și al nou-sosit. Stan, se scurse pe pămînt și șaua sclipea și calul lui avea o pată albă deasupra nărilor. Calul fornăia și-n Stan a urcat gîndul, gîndul că celălalt așteaptă acolo cine știe de cînd și poate că nici nu i-a văzut și poate c-a așteptat degeaba și poate că chiar el, Stan venise degeaba.

„Nu i-am văzut, or fi-n altă parte", zise primul. Nici măcar nu le-am auzit tropotele."

„Îi găsim noi, fii fără grijă" răspunse Stan. „Da unde-s ăilalți."

„S-au dus," zise primul. „S-au dus să-i alerge. Eu am rămas să te-aștept. Știam eu că n-ai să lipsești cînd e vorba să-mpuști niște cai sălbatici."

„Crezi că ăia i-au găsit", întreabă Stan.

„Trebuie că-s pe-aproape", răspunse el. „Nu știu dacă le-au dat de urme dar eu am auzit pușlile trosnind."

Apoi s-au mai auzit niște focuri și ei au sărit pe cai și iarba a rămas plînsă-n pămîntul umed. Calul lui Stan a nechezat cu soarele-n ochi, ochii lui Stan sclipeau ca patul puștii și scrutau împrejurul ca să simtă turma. Pentru că el era Stan și simțea turma aia de cai cînd n-o simțea nimeni, de-aceea nu se pomenea cal împușcat fără să fie mîna lui Stan la mijloc, asculta cum trag ăia pe rupte și-i venea să rîdă, cum dracu să nu rîzi, cum să nu rîzi cînd le auzi pușlile de parc-ar fi răzmeriță și simți că se-apropie herghelia tocmai din partea cealaltă.

Coborîră din nou și el își lipi urechea de pămîntul ud și Stan rînjea. Tropotele se-auzeau aproape de tot și parc-ar fi fugit pe sub pămînt armata morților călare pe cai de plumb. Și Stan rînjea și-apoi au urcat pe cai și-au luat-o înspre tropote. Și tropotele fugeau către-olaltă.

★

Calul lui Stan ardea pe dinăuntru și fața călărețului era roșie și nebună. Alerga-n față și celălalt îi ținea urma și calul celuilalt icnea ca muierile îngreunate. Arborii zvîcneau pe lîngă ei și era cînd umbră cînd soare și vîntul le scobea piepturile și-apoi s-a auzit nechezatul și calul lui Stan a-nlemnit și Stan a-nlemnit pe cal și celălalt s-a oprit în spatele lui Stan și calul lui era asudat și făcea spume la gură. Și parcă gîfîia Dumnezeu, parcă Dumnezeu sta acolo-n luminișul din față și făcea stavilă-n calea morții pe care o nutreau și-o gîndeau cu pușlile-n mînă. Pușca lui Stan se bălăngănea ca o cumpănă de fîntînă numai că nimic nu mișca-n jur, era o liniște miloasă era miloasă pentru că se-auzeau ca-n gînd tropotele alea înfundate, se-auzeau aproape de tot și cînd prima sălbăticiune a năvălit în luminiș Stan își dusese pușca la ochi și apăsase pe trăgaci, celălalt a rămas trăsnit, n-ar fi avut vreme nici măcar să-nchidă-un ochi căci după pocnitură herghelia o luase pieziș, prin fața lor trecuseră doar vreo cincisprezece cai albi, trecuseră așa cum trece norocul, adică iute și-nfocat și-aproape pe nevăzute, au trecut de parcă n-ar fi trecut niciînd, numai sălbăticia lor se mai simțea și se mai simțeau în urechi tropotele alea năucitoare, îndepărtîndu-se bezmetice, pușca lui Stan fumega pe-o nară și Stan scuipa printre dinți și-njura, celălalt se-apropie de Stan cu zîmbetul pe buze, era un fel de zîmbet zdrențăros și adus de spinare, Stan își pierduse ochii departe, acolo departe unde se pierdeau tropotele sau acolo departe unde se pierduse glonțul, acolo unde se pierduse firul de plumb cheltuit aiurea.

„De ce n-ai tras", zise Stan. „Trebuia să tragi, doar ți-au trecut pe sub nas".

„Ai tras tu-n schimb", rînji celălalt.

„Ptiu", zise Stan. „Măcar de n-ar afla ăia că ne-au trecut pe sub nas și n-am atins niciunu".

„Cum să afle", zise celălalt. „Doar și ei trag, ia ascută".

Au ascultat și se-auzeau departe trosnituri și focuri și chiote. Stan și-a înclinat capul în pămînt și-a tras aer în piept și aerul a hîrîit și Stan a mai scuipat de cîteva ori și-apoi a fost liniște. Celălalt nu știa cum vine să fie liniște și s-a uitat la Stan, Stan scrîșnea și i se vedeau dinții galbeni și ochii umbriți cu iz tulbure de sînge și-apoi a zis că cine știe pe unde a turbat în el o fărîmă de om și-a întors capul către aiurea. Acolo aiurea era o pustietate cum nu s-a pomenit așa că tot mai bine era aici, aici unde celălalt îl privea cum își cheamă calul, l-a chemat și calul s-a apropiat de el și l-a atins cu botul, l-a mîngîiat și-apoi l-a plesnit sub pintec și i-a întors spatele. Gîndea că cine știe unde-s acum caii ăia, asta gîndea, Stan. Cine știe pe unde se-nvîrt și el nu-i simte nicăieri și pușca lui stă degeaba și măcar pe unu să-l fi nimerit. Că ăia trag ca proștii și lui i-au trecut pe sub nas și plumbul a pornit-o aiurea și prin față i-au zvîcnit vreo cincisprezece sălbăticiuni și-a stat cu gura căscată și celălalt, nici nu s-a gîndit să ridice pușca la umăr.

Apoi de dincolo s-a auzit un nou val de pocnituri și Stan a rîs, a rîs așa cum nechează caii cînd își simt semenii. Celălalt s-a ridicat și și-a bălăngănit pușca-n mînă și părul îi era năclăit de sudoare. Cum să fi tras, gîndea. Cum să fi tras în sălbăticiunile alea. Pînă și Stan înlemnise pentru că sălbăticiunile au trecut ca și cum n-ar fi trecut, el simțise că trec așa ca părerile, trecuseră așa cum trec prin capetele oamenilor părerile despre lume. Și nici nu s-a gîndit să-și ducă pușca la ochi, nu s-a gîndit pentru că atunci cînd ar fi putut-o face prin ochii lui se scurgea o brumă de uimire și-n aer rămăsese pleava aceea de hărmălaie și tropotele se pierdeau departe de ei și Stan scuipa printre dinți. Și parcă n-ar fi trecut, doar pocnetul puștii le plîngea încă în urechi așa cum plîng plozii cînd îi apucă foamea. Pocnetul și-atît și-apoi nimic. Și-apoi liniștea și Stan și furia goală. Și-apoi vorbele, spuse, al naibi de spuse.

„Ce facem", zise el. „Ar trebui să le luăm urma".

„Care urmă", răspunse Stan, „Crezi că te poți ține de sălbăticiunile astea. Nici vorbă, nu te poți ține".

„Și-atunci ce facem", zise celălalt

„Nimic",zise Stan. „Cine-ți cere să faci ceva".

„Doar n-am venit aici să stăm de pomană. Ascultă cum trag ăia, parcă tot timpul s-ar izbi turma de ei".

„Ce turmă", zise Stan. „Pe-aici vine herghelia, întotdeauna trece pe-aici. Acu face-un ocol, își face ocolul. Dar tot pe-aici trebuie să treacă. Trag și ăia așa, de-o părere".

Și pocnetele nu conteneau. Stan era-ntunecat la față și gîndea spre pămînt și calul îl cu pata deasupra nărilor se-apropie iar de el și-l atinse cu botul. Stan răsuflă ușurat și se-ntinse-n iarbă și își rezemă capul de

PABLO PICASSO : „CONFIDENTE"

patul puștii. Iarba se zvîntase și caii apuneau cu botul în ea și sălbăticiunile erau cine știe unde și erau nevătămate.

După aceea cerul s-a-nfuriat și norii s-au făcut teșiți și adunați ca de-o mînă anume. Hulubii sălbatici încetară amorul și fulgerau pe deasupra repezi ca apele reci. Lumea s-a-nchis sub o pleoapă și numai Stan era mut și mîngîia grumajii calului. Grumajii calului tremurau și zvîcneau ca oțelul și ploaia-ncepu să-și depene degetele și degetele ploii arătau în toate părțile. El s-a pitit în frunziș și Stan habar n-avea că-i singur și celălalt dîrdîia și dinții callor scrîau pe singurătate litere negre.

★

Și nu se știa de unde vin tropotele. Nu se știa pentru că apa fluiera tulbure peste pămînt și pămîntul scîncea ca izbit cu copitele. Copitele izbeau sălbatic și numai Stan știa s-asculte și să facă-mpărțeala și să sufle-n pămînt pofta de sînge de cal. Pămîntul și Stan și celălalt care stătea pitit în frunziș și Stan făcu un semn și-apoi se-aruncă în șa și calul celuilalt s-a apropiat și șaua era udă și ploaia era nimicitoare și-a-ncălecat și s-a apropiat de Stan și-i plîngea carnea ca după-un plod mort. Numai fulgere repezi și fulgerele erau ude și le cădea părul în ochii scrîntiți.

„Ascultă", a zis Stan. „Ascultă cum se-apropie sălbăticiunile. Să nu zici că n-ai știut. Să nu zici că nu ți-am spus la vremea potrivită".

„Plouă", răspunse celălalt. „Ce să ascult, nu se-aude decît ploaia asta-mpuțită. Cum să auzi caii pe-o vreme ca asta".

„Îți spun eu că vin", zise Stan. Calul lui se schimbă înainte și pușca era născută-n mîna lui Stan și mîna era de fier și pușca era de carne.

Atunci, tropotele ploii s-au dat la o parte și s-a văzut herghelia. Nu s-a văzut cum se vede dar era așa ca-n fața ochilor lor, o simțeau repezită și-o auzeau, la-nceput surd și pufos, apoi ca și cum sîngele sălbăticiunilor ar fi luat locul ploii și le-ar fi căzut în stropi grei pe mîini și pe fețe. Stan era cremene și calul sub el trosnea și copitele săpau în pămînt trudă și grabă și nerăbdare. Și caii au năvălit înspumați și albi ca miresele plînse și trupurile fulgerau prin fața ochilor înlemniți. Atunci au trosnit puștile și fumul înecăcios a acoperit pleoapele lui Stan și pleoapele celuilalt. Fumul s-a-mprăștiat greoi și după ce s-a-mprăștiat ei au deschis ochii și-acolo-n luminiș zăcea sălbăticiunea cu nările pline de sînge, un cal alb cu grumajii acoperiți de o coamă scrisă-n argint. Îi zvîcneau picioarele și sîngele îi țîșnea din nări și din gură amestecat cu spume albastre. Herghelia gonea mai departe și toaca tropotelor împletea pămîntul în noduri pline de ciudă și scîncet, noduri grele ca roata de tun.

„Nici acum nu ți-a mers" zise celălalt.

„Cum nu mi-a mers", zise Stan și degetul lui arăta spre trupul acela tremurător ca glasul de tîrfă, spre trupul calului. „Da ăsta ce-i".

„Cal", zise celălalt. „E cal, dar pe ăsta l-am împușcat eu".

„Căzuse cînd te-ai gîndit tu să tragi", zise Stan, a zis-o întunecat, căci pîlpîia mînia împrejur. „Cînd ți-am auzit pușca ăsta era căzut pe-o rînă și necheza sînge. Jur pe ochii din cap".

„Degeaba juri", răspunse celălalt. „Poți să juri cît vrei. E cal, da-i cal împușcat de mine, îți spun eu".

Ziua frumoasă și ei doi în ziua frumoasă și cine știe pe unde Satana. Și calul acela alb și-ntins și frumos ca ziua-n care se-nsoară-mpărații. Stan tremura și furia-i scormonea sufletul cu unghii murdare și strîmbe. Plosca aceea cu gura amară i se izbi de dinți și sorbi horcăit și-apoi o-mproșcă și plosca a lătrat de cîteva ori gol și uscat. Celălalt o ridică de jos și-o legă la oblînc. Și vrajba bîntuia ca o boală și parcă Satana se dădea peste cap sticlindu-și pîntecul supt și hlizit. Stan pîndia pușca și gîndea grăbit la moarte de om și omorul, omorul acela, zicea că omorul acela care-i întuneca ochii ar fi singura mînă bună să-mprăștie dreptatea, să-mprăștie o dreptate cu obrajii curați. Celălalt se-ncordase clipind înciudat și gîndea că va fi cumva că va fi cu sînge și cu păcat. Și moartea de om se simțea împrejur așa cum se simte mîna care-ți mîngîie fruntea tocmai în clipa-n care-ai vrea să fii mîngîiat.

Apoi s-a-ntîmplat și-n vreme ce s-a-ntîmplat ei au rămas cu gura căscată. S-a-ntîmplat ceva așa ca o minune și nimeni nu putea crede, cum dracu să crezi. Omorul zăpăcise mințile și tocmai cînd era gata-gata să muște-n carne vie, tocmai atunci calul s-a zvîrcolit opintindu-se și s-a ridicat în genunchi, s-a sprijinit pe genunchii din față. Ei și-au întors mutrele uimite și uimirea era cine știe cum. Calul acela alb și cu nările-nroșite de parcă se-adăpase cu sînge. S-a ridicat ușor și zbîrlit scuturîndu-și carnea și-a-nceput să facă pași mărunți prin iarba înaltă. Stan înlemnise și-apoi a ridicat pușca la ochi și-a ochit și-apoi a lăsat-o jos bombănind a lehamite. A lăsat-o jos pentru că n-avea rost să țintească acolo unde nu-i nimic, înaintea lui nu mai era nimic pentru că sălbăticiunea zvîcnise ca dintr-un arc întins și parcă n-ar fi fost niciodată. Numai urmele, numai balta aceea de sînge aminteau de ce a fost și-atunci Stan izbucni în rîs, hohotele îi zbîrceau fața așa cum vîntul de seară zbîrcește obrazul molcom al bălților. Rîdea așa cum rîd sfinții neobrăzați cînd Domnul îi pălmuiește. Celălalt apusese de tot și se uita la Stan holbat nevenindu-i să creadă.

„Tu l-ai împușcat", zise Stan și rîsul îi unse gîtlejul. „Ăsta n-a putut fi-mpușcat decît de tine, jur pe zilele mele".

„Rîzi", mormăi celălalt. „Rîzi".

„Jur pe ce am mai sfînt că tu l-ai împușcat", zise Stan.

★

Ploaia încetase așa cum încetează ploile de vară. Încetase și curcubeul era ca o glugă pe

PABLO PICASSO : „PESCUIT LA ANTIBES"

ochii lumii. Lumea acolo era pustie și numai ei așteptau să răsară norocul, să răsară așa cum răsărise soarele, soarele care-i privea asfințind. Încălecaseră din nou și caii mergeau la pas ușor acolo unde voiau să meargă. Celălalt era încruntat și pe fața lui Stan se citea înserarea și părerea de rău. Auzeau armele celorlalți scuipînd pulbere cine știe-ncotro și hărmălaia de-acolo se simțea din ce în ce mai aproape. Stan smuci zăbala și calul acela cu steaua albă deasupra nărilor fornăi așteptînd să vadă ce mai urmează. Celălalt opri și el, opri așa, fără să știe de ce.

„Oare în ce au tras toată ziua", întrebă Stan. „N-am auzit o clipă de liniște tot timpul au împuțit lumea cu plumb".

„Așa trag ăștia", răspunse celălalt. „Și nu nimeresc nimic".

„Cum nu nimeresc", zise Stan.

„Nu nimeresc", răspunse celălalt. „De-aceea te-au chemat, să le-mpuști un cal. Ei ziceau că numai tu le poți împușca un cal de ăsta, sălbatic. De-aceea au zis să vii".

„Ce vor zice acum", întrebă Stan.

„Nu știu", răspunse celălalt. „Nu știu ce vor zice". „Oricum ei te-au chemat să le-mpuști un cal".

Porniseră din nou. Și el, care l-au chemat să le-mpuște un cal sălbatic. Cine știe ce vor fi vrînd să facă ei cu un cal sălbatic. Cu un cal mort. Gîndea că ăia-l chemaseră să-mpușteun cal și el se-ntoarce precum a venit, cu pușca rece atîrnată-n spinare, asta gîndea, Stan. Seara cobora, plumburie și proaspătă. Gîndea că-l vor lua-n rîs, pe el, Stan. Toată ziua trăseseră aiurea și-acum așteptau să sosească el vestind despre cal, îl așteptau pe el, să le spună cum a căzut și cum și-a dat ultima suflare, să le spună cum s-a-mpotmolit sălbăticiunea-n plumbul lui, în plumbul pornit din pușca lui. Cum a căzut și cum i-a dat sîngele pe nări. Și cum a ajuns stîrv. Asta așteptau, ei.

Celălalt stătea alături și-i amorțiseră creierii. Creierii îi amorțiseră și cuta sprîncenelor unduia ca un fir de ață lăsat în bătaia vîntului. Vîntul îi scormonea părul împrăștiindu-l și-apoi tresări căci îi auzea pe ceilalți pornind către ei, lărmuind. Cu coada ochiului îl simțea pe Stan tremurînd, cu mintea cabrată, îl vedea asudat, sudoarea îi șiroia pe lîngă urechi și lăsa dîre negre ceilalți se-apropiau din ce în ce, îi auzea rîzînd și totul era ca amestecat cu praf de pușcă.

Atunci Stan smuci zăbala și-ntoarse calul în cealalaltă parte. Calul asculta tresăltînd și Stan îi făcu un semn celuilalt, apoi își înfipse pintenii. Goana începu turbată căci ceilalți erau pe urmele lor și urmele astea se voiau singure. Arborii pietroși zburau pe lîngă ei și vîntul le-nchidea ochii și era numai goană, goană curată. Tropotul, greu, unduia iarba aplecînd-o-n pămînt.

„Nu-i mai aud", zise Stan după o vreme, oprind și trăgîndu-și sufletul. „Cred că-s destul de departe acum".

„Mai e pînă să ne-ajungă din urmă", zise celălalt, răsuflînd spart.

Descălecară și se-așezară-n iarba înaltă. Soarele asfințise și pulpe roșii acopereau jumătate din cer. Era liniște ca-n mormînt, și-n mormîntul de-acolo caii pășteau în voie și celălalt desfăcu desaga îmbiindu-l pe Stan cu pîine uscată. Pîinea era uscată și dinții tari o rontăiau fără poftă. Pofta pieri cu totul și Stan se-ntinse-n iarbă sprijinindu-și fruntea de patul rece al puștii. Atunci îi auzîră din nou și Stan țîșni în picioare. Ceilalți se-apropiau căutîndu-i și nu era vreme de pierdut, vremea e puțină ca aurul. Își chemă calul și-acesta se apropie de el sclipindu-și steaua albă din frunte. Stan îi descinse șaua și o luă în spinare. Apoi îi smulse zăbala și calul scutură din urechi simțindu-se liber. Așeză șaua la marginea luminișului și-apoi îi dădu foc, împletind-o cu smocuri de iarbă și frunze uscate. Șaua se-aprinse și mirosul de piele arsă bătea din aripi ca păsările de noapte, lin și neauzit, împrăștiindu-se-n jur. Celălalt nu pricepea nimic și-apoi își zise că de fapt n-are ce pricepe și după ce-și zise încercă să priceapă și nu se putea și-apoi își zise că are dreptate. Flăcările tulburau fața lui Stan adîncindu-i zbîrciturile și vopsindu-i pe frunte umbre lungi ca zilele de chin. Ceilalți se-auzeau din ce în ce mai aproape și-aveau clopote-n glas și-n capete. Și se-auzeau tot mai aproape.

Atunci Stan își ridică pușca de jos și-o-ncărcă o-ndopă cu plumb greu și ucigător. O netezi cu vîrful degetelor. Își încercă unghia cu dinții și unghia era zgîriată și dinții galbeni. Apoi își stăpîni pușca subsioara și-și chemă calul. Calul era încă asudat și-avea o pată albă deasupra nărilor, o stea albă clipind ca cele din cer. Îl scărpină-n coamă și calul necheză înjumătățit închizînd ochii apoși și tulburi și-și făcu rugăciunea scobind în pămînt cu copita din față, cu copita din dreapta, așa cum își fac caii rugăciunea din urmă. Apoi Stan îl plesni peste crupă cu palma lui crăpată și calul se-ndepărtă cîțiva pași, apoi se-ntoarse cu fața și se lăsase-ntunericul cînd Stan și-a dus pușca la ochi, se lăsase-ntunericul și nu se vedea nimic, se vedea doar steaua aceea albă din fruntea calului, clipea așa cum clipesc stelele cînd le-apucă dorul de om și omul e prea departe de tainele lor. Detunătura se-mprăștie de parcă n-ar fi răsunat niciodată, calul căzu în genunchi și-apoi se culcă pe-o rînă, făcu așa cum știa să facă, parcă s-ar fi scăldat, așa se scaldă caii, mai întîi se-așează-n genunchi și-apoi se tăvălesc pe pămînt lipindu-și inima de el, se-mping cu picioarele și icnesc, o dîră de sînge i se prelingea dintre dinții hliziți și cînd zvîcni pentru ultima oară, cînd filfîi zvîcnetul acela ultim, de rămas bun, ceilalți își aduceau mutrele acolo, veneau rînd pe rînd să-l cunoască pe Stan, să-l cunoască pe Stan vînătorul de cai sălbatici.

DAN LAURENȚIU

În noaptea aceasta

Departe luminează focul sacru
pierdut în marele întuneric
al unui strop de rouă
în noaptea aceasta sînt liniștit

bine ar fi dacă somnul cu stele
blonde ar coborî deasupra capului meu
sensibil bine ar fi dacă milne
viscole de argint mă vor duce

acolo unde grădina mai păstrează
în florile uimite ochii
din copilăria pierdută
și unde mama plînge.

Glorie

Iată acest obelisc de aur
în mijlocul pustiului de oase albe
șoaptele pe care le-ai ascultat în reculegere
ca pe o eternă promisiune a îngerului

tău albastru că nu vei muri
își scutură frunzele în vîntul serii
o cine te îndeamnă să crezi
în aceste cuvinte amare

o cine ți-a vorbit despre
acel paradis incoruptibil
iată o gură de aur se deschide
însetată vai de sacrul tău sînge.

CAROLINA ILICA

La douăzeci de ani

Genunchii mei mai poartă în cercle
Brînduțile tîrzii din căzături ; —
Cu ochii spînzurați de tîmplă lunii
M-am poticnit de toamnă prin păduri.

Îi oblojesc sub giulgii de mătăsuri
Ca sub un pom de fluturi sidefii,
Nu respira aproape, nu-i atinge
Cu pilpîirea buzelor stafii.

Da, iartă-mă. Pricep că n-avem vreme,
Dar vinul ploii-n părul tău netuns
M-a zăpăcit. Îmi povesteai de-o nuntă
Ce-o vor porni roboții în ascuns...

Din turla plopilor crescuți cît cerul
Ceasorniae zimțate bat și bat
Și bat și... Pentru grabnic din talpă
Și irișii cu pofte de-mpărat.

La 20 de ani nu avem vreme !
Abia de-o dramă cu arbori goi.
Mai vezi-mă ? Te strig... — Decît genunchii
Încoronați cu flori de vînătăi.

Pădureancă

Cu fruntea-n nori și părul pe ochi vei alerga
Și nici zburdălnicia cascadei să mă-ntrecă-n
Gălăgioase rime. Nuiele de mesteacăn
Plesni-mă-vor pe brațe să știe singera.

Din subțioara ierbii răcori de siminic
Cînd glezna dezbrăcată mai ocolește friul.
Monedele de stele mai coapte decît grîul
S-or legăna pe paiul de raze și nimic.

Cînd oratorii-n frunze sui-vor însomnii
Mă voi umbri în irișii de ciute sperioase.
O, Fagule sub păsări cu fluiere pe oase
Voi răsădi în tine ca jocul în copii !

De-ai ști

De-ai ști tu, mamă, că-mi fac rochii lungi
Ce-mi bat în (mușcă-n) pulpe cu un fald de sare.
M-ai vinui, cum dojenesc în strungi
Ciobanii pe mioarele fugare.

De cînd nu m-ai văzut am flori în palmi
Cu care-alint. Ghiciri de preoteasă
Îmi tremură pe buză, cu sudălmi
Aduse-n minjii părului de-acasă.

Te-mbucură, cum vițe se desfac
Mutînd în mine sîngele-ți de fată.
Doar ochii — strînși în verdele sărac,
Tot fug — înaltul cerului să-i bată !

NOTE DE DRUM DIN U.R.S.S.

Zbor peste Siberia

de ILIE PURCARU

În Siberia se poate ajunge cu avionul sau cu trenul. Ca și orașele Alaskăi, metropolele spațiului boreal al taigalei sînt inabordabile cu mașina, chiar dacă nu te-ai gîndi la nimic altceva, nici la drumurile pustii, nici la munți, nici la mlaștini, ci numai la o eventuală banală pană de cauciuc, ivită undeva, între două localități despărțite prin cîteva sute de kilometri.

De la Moscova la Vladivostok, transsiberianul face șapte zile și șapte nopți. Trebuie să debarci de cîteva ori, să schimbi trenul, fiindcă magistrala de fier a fost schimbată în zeci de puncte, în zeci de epoci, fiecare epocă cu tehnica sa, una preferînd linia largă, alta îngustă, alta înaltă, alta pierdută prin ierburi. Vagoanele care pleacă din gările Moscovei sînt moderne, frumoase, tapisate în piele, cu confort și alură la zi. De la Nakhodkaklea Habarovsk (drum de patru zile și patru nopți) călătorești într-un tren „debut du siècle", cu vagoane romantice, cu tavanul foarte înalt, placate în lemn de un roșu sumbru, cu dulapuri cu oglinzi adînci și perdele grele, cu megafoane care cîntă înăbușit bostonuri și valsuri lente. În această *„întindere de verdeață sumbră, în care s-ar rătăci continentele"* (Stere, „Hotarul"), pe o magistrală de fier fără încrîngături și ambranșamente, solitară ca o navă în cosmos, se înșiră 84 de gări, cu clădiri micuțe și visătoare, pe peroanele cărora femei în vîrstă, cu rochii negre și șorțuri în culori violente, întind călătorilor coșulețe bucolice cu zmeură și afine, pînă cenușii, miere și cidru. Între o gară și alta se poate scurge o zi. Se pot scurge o zi și o noapte. Aerul e translucid, ca într-un acvariu, liniștea e densă ca o apă („în zadar cad lopețile prin apele moarte ele nu mai pot rupe acest cerc vrăjit"), zilele curg lent într-un peisaj în care evoluția vegetalelor e insezisabilă, prin tăcerea fluidă și translucidă sprijinită pe codri de cedri, păduri de brazi, păduri de mesteceni, păduri de pini. De o parte și de alta a magistralei, pînă la o limită de 240 de kilometri, e Siberia cucerită și populată, dincolo de care se întind taigaua și tundra, satele rare, pe care avioanele care aduc alimente le descoperă după hornurile ce fumegă zi și noapte.

În Siberia se poate ajunge cu trenul sau cu avionul. Am luat avionul, un „TU", care m-a dus de la Moscova la Novosibirsk (3 400 de kilometri) în cîteva ore, noaptea, răstimp în care s-au consumat mai multe fuse orare, înghițite fără efort de un peisaj în care spațiu și timp se suprapun și se confundă.

Scena turnantă a Novosibirskului

Păstrez, înainte de toate, din călătoria pe aceste pămînturi, făcute sub cerul toamnei, amintirea unui oraș, adică a Novosibirskului, și a unui om, a unuia din cei peste un milion de locuitori ai săi. Puțin, desigur, pentru a sugera Siberia, pentru a evoca un ansamblu geografic care înseamnă un continent, o întindere de pămînt cît 24 de Anglii, cît o dată și jumătate Statele Unite ale Americii. Dar o coapsă de marmoră atinsă de dalta lui Phidias îți poate sugera întreagă nu numai statuia, ci și Elada. E apanajul unor anumite civilizații, definind perimetre spirituale unice, de a-și păstra intactă puterea de sugestie, impunînd pînă și fragmentul ca marcă și ca simbol.

Mai întîi, orașul.

Novosibirskul, inima „Siberiei occidentale" („Zapadnaia Sibir") și cel mai mare oraș al ei, poate părea, la primul contact, cel puțin derutant. E un „oraș" „făcut", comandat, un gigantic arbore cu crengi de beton, plantat sau transplantat aici într-o singură noapte, nu un arbore viu crescut în timp, cu policromii și unghere tainice, cu acel amestec de lumini și umbre ce se numește *istorie*. Istoria n-a creat aici cartiere adiacente, fiecare cu ștampila altui ev. Dacă treci de pe o stradă pe alta, dintr-un cvartal de blocuri într-altul, dintr-un raion cu sute de mii de locuitori într-alt raion cu sute de mii de locuitori, pașii făcuți n-au fost decît o iluzie ; timpul și spațiul se suprapun și se confundă ; ești în același loc, pe aceeași gigantică scenă turnantă, în același gigantic decor de blocuri moderne (4, 6 și 8 etaje) multiplicate amețitor la infinit. (Poate părea o glumă, dar, într-una din seri, după ce-l cunoscusem pe omul de care vorbeam mai sus, pe inginerul Valeri Vanhalski, și după ce acesta m-a dus la el acasă, poftindu-mă pentru ziua următoare la masă, n-am mai fost în stare, la distanță de o zi să recunosc, cartierul, cvartalul și blocul. Îmi fixasem, totuși, avertizat de o bănuială subconștientă, cîteva puncte de reper : arcada de piatră de la intrarea cvartalului, arhitectura blocului, cu brîul ei din plăci de ceramică, și, ca ultim detaliu, lîngă peron, o peluză de iarbă în formă de stea, veritabilă orfevrerie vegetală în care fiecare fir era lucrat, dichisit, stilizat, de la rădăcină pînă la aerul în care dormea. Pînă la urmă am găsit cartierul, dar mi-a fost imposibil să mai dau de cvartalul acela de blocuri, fiindcă toate aveau un arc de triumf la intrare, și toate aceste arcuri erau la fel, și toate blocurile erau la fel și lîngă fiecare din ele se răsfăța o peluză de iarbă în formă de stea, veritabilă orfevrerie vegetală fără nimic de taiga, dichisită ca într-un parc englezesc). Orașul întreg, cu bulevardele, piețele, clădirile și grădinile lui, a ieșit parcă dintr-o singură mînă, dintr-o singură și gigantică riglă de calcul. A ieșit din măsurători implacabile și definitive, hotărîte la milimetru și la micron, care n-au lăsat spațiu nici unei fantezii aberante, nici unei întîmplări, refuzînd pitorescului orice veleitate. Totul e nou, totul aparține unei singure epoci, care e cea a prezentului. Oraș bărbătesc și sever, răsărit peste noapte în Sahara taigalei (*„Taigaua își trăiește viața ei mohorîtă, acum, ca și în epoca terțiară, sub tirania neîndurată a stihiilor"*. Stere, Cît a trecut de atunci ?), fără nicio favoare a naturii, numai din voința neînduplecată a omului de a stăpîni acest colț de lume.

O unică favoare, totuși : Obi. Cel mai mare fluviu rusesc taie orașul în două, imens, coplesitor, cu ape bogate, grase și grele ca niște uleiuri. Dar e un fluviu „siberian" (siberian în cea mai literară accepție !), nămolos, sumbru, mut, solitar. *„În zadar cad lopețile prin apele moarte..."* Nimic din farmecul un pic vetust, din agitația laborioasă și colorată a porturilor europene, în care fiecare fragment al tabloului întreține cîte o iluzie o chemare sau un miraj. Fluviul vine de undeva, din orizonturi incerte, din cer sau din ierburile taigalei dumnezeu știe de unde, fiindcă nu i-am găsit izvoarele în nicio carte de geografie : (acum, dacă stau și mă gîndesc, poate că totuși nici măcar nu le-am căutat, cui i-ar trece prin gînd să caute geneza și tainele unui fluviu care vine din cer ?), vine din nicăieri, uriaș, grandios, întunecat și tăcut (*„în această monotonie sumbră, nici măcar rotirea soarelui nu mai putea însemna hotarul între zi și noapte"*), cărînd pe spate un astru mort, despre care nu știi dacă e lună sau soare, o lumină impură care-ți apasă pleoapele și le face grele, pierzîndu-se apoi fantomatic în orizonturile estompate fără linii precise, ale ierburilor negre-roșietice ce se confundă cu cerul. Ridicat în zbor de vultur (pe aici mai sînt încă vulturi) și planînd peste stepa de ierburi, obi nu și-ar mai putea odihni privirea decît în Urali sau în Pacific. Niciun obstacol. Țărmurile sînt constelații de ierburi, căi lactee de ierburi, nebuloase de ierburi. Senzație acută de vid continuu, ca și cum n-ai fi pe marginea unei ape, ci a unui deșert de nisip. O piatră azvîrlită în valuri nu trezește niciun ecou, nicio muzică, nici măcar o vagă tulburare de tonuri în griurile profunde și somnolente. Parcă ai aruncat o piatră într-un abis.

Împotriva acestui vid s-a ridicat, cu o îndărătnicie orgolioasă și optimistă, orașul.

Ziua și noaptea

Cînd se spune despre Novosibirsk că „a răsărit peste noapte", metafora, oricît de palidă și de istovită, e, totuși, singura care se adecvează în totul faptelor. Dintr-un tîrg întemeiat de lucrătorii transsiberianului, prin 1896 — tîrg cu vechi case rusești încheiate din bîrne, case ce se mai văd și azi, prin periferii, una ici, una colo, în grădini cu mălini și brusturi, oferind ochiului cîte o abatere visătoare spre peisaje desprinse parcă din Gogol — s-a născut „peste noapte" acest colos de beton și prefabricate, al cincilea ca mărime din U.R.S.S. „Drumul e dezolant : nimic altceva decît zăpada și cerul", scria Lenin, cu vreo șapte decenii în urmă, într-o scurtă escală la Krivosceko (cătun înglobat în Novosibirskul de azi), pe drumurile exilului său în Siberia. În epoca aceea, Novosibirskul avea 8 000 de suflete. Moscovei i-au trebuit 750 de ani ca să atingă un milion de locuitori, New York-ului 200, Detroit-ului 220 ; Novosibirskul a depășit un milion de locuitori în mai puțin de șapte decenii (numai cartierul Krivoscekovo are peste 300 000), iar oficiile de stare civilă înregistrează anual cîte 2 000 de străzi, zeci de mii de blocuri moderne, sute de întreprinderi. Nu știu în cîte decenii au ajuns Moscova sau New York-ul stele industriale de primă mărime. La Novosibirsk, o astfel de evoluție se măsoară în ani și sezoane. În ani și sezoane, orașul „răsărit peste noapte" a devenit unul dintre cele mai redutabile centre ale industriei U.R.S.S. Centru de mașini-unelte grele, de mari prese hidraulice, de generatoare hidroelectrice și turbogeneratoare de mare capacitate, de mașini electrice de proporții, de cuptoare de topit oțelul, de mașini agricole etc., livrate în întreaga Siberie, în întreaga țară, și în alte 40 de țări ale lumii. Novosibirskul este opera revoluției și, mai ales, a anilor de după război. În 1965, spun statisticile, producția industrială a orașului era de 26 de ori mai mare ca în 1940 ; în 1969, de 46 de ori. Romanul acestui oraș e la fel de dinamic ca și tinerețea sa, e un șir compact de momente pline de tensiune, de explozii, care „ard etapele", suprimă distanțele și ierarhiile clasice ale creșterii, modificînd de la o clipă la alta relațiile din întregul tablou.

Ziua, Novosibirskul seamănă cu toate orașele mari ale lumii, e confruntat cu toate problemele lor — poluarea aerului, traficul excesiv, dificultatea de a se debarasa de rezidurile industriale și de ordurile menajere etc. — iar zona centrală, cu clădirile instituțiilor administrative și ale marilor magazine, și ele uriașe, croite „à la siberienne", în care circuli pe scări rulante cît niște benzi de metro, e animată ca un tîrg internațional. O clipă, ai uitat că ești în Siberia, poți fi oriunde, în orice metropolă a planetei, iar răsuflarea tulbure a taigalei se degradează și devine ușoară subțiată prin țepii arborilor decorativi (hîrdaie de lemn cu ficuși, în fața scărilor de marmoră roz ale instituțiilor), ca și lumina impură ce se filtrează prin geamurile scînteietoare ale vitrinelor. Miroase a benzină de automobil, a parfum „Kasbeh", a sudoare de oameni tineri, febrili, care n-au prea avut timp să-și spele cămășile. E o mulțime de oameni tineri pe străzi, bărbați mai ales, între 20 și 30 de ani, blonzi, atletici, înalți, cu mișcări degajate, opulent masculini dar neagresiv, cu toate caracterele acelei „rase a pionierilor", aceeași pe orice meridian al lumii. Chipurile au acea distincție inconfundabilă, proprie solitarilor (din ce colț al planetei siberiene au venit oare aici, pentru o zi, pentru o oră ?), ochii sînt frumoși albaștri și clari, ochi pe care aerul camerelor închise nu i-a atins cu otrava lui lentă. Nu se prea amestecă unii cu alții, nu vorbesc tare, nu-i privesc insistent pe străini. Sînt grăbiți, fiindcă aici totul se face repede, trebuie să se facă repede, fiindcă mulți dintre ei vor fi mîine la sute sau mii de kilometri, spre cercul polar sau spre Pacific, ca să destupe o sondă sau să defrișeze o pădure : fiindcă sensul proiectelor și al aventurii lor în această parte a lumii este de a realiza, într-o viață de om, o civilizație care în alte locuri a fost opera cîtorva generații. În această zonă centrală găsești tot ce vrei, magazine și servicii de toate felurile, „Pravda" la zi (tipărită aici, după matrițe care vin noaptea cu avionul de la Moscova), „L'Humanite", „L'Unità", „Daily Worker", nu mai vechi de o zi sau două. Produsele farmaceutice se vînd în cantități industriale, ceea ce te face să-ți amintești că ești, totuși, aici unde ești, unde iarna sînt geruri de minus 40—50 de grade și unde verile plouă cu nori de țînțari veninoși.

Oameni tineri, amabili, prevenitori. Spun într-o doară unui confrate din redacția cotidianului local „Sovetskaia Sibir" că podurile ce se arcuiesc peste Obi par, de departe, foarte frumoase. (Sînt patru, dintre care unul a fost construit de comsomoliștii anilor 30, ai epocii lui „Și a fost ziua a doua", și poartă numele unui erou al Comsomolului Kim, căzut în lupta cu fluviul.) E de ajuns s-o spun, și sînt invitat la o plimbare pe fluviu. Cînd ajungem în port, plouă. Ploaie siberiană, întunecată, rece, acidă, sub care solul parcă se lichefiază, sub care străzile secretă o spumă fadă, de culoarea cleiului, în fața căpităniei cu înfățișare de han, masivă și fastuoasă, cu uși și ferestre zăbrelite cu fier forjat, sute de oameni, ghemuiți sub umbrele cît niște parașute, așteaptă sosirea și plecarea vapoarelor. Călătoriile pe apă, într-un continent în care linia transsiberianului este unica, fără încrîngături, fără ambranșamente, sînt la ordinea zilei, orice traseu navigabil e folosit la maximum. Ni se pune la dispoziție un vapor (să tot aibă vreo 300 de locuri) : un vapor întreg, pentru mine și colegul meu. Sîntem doar noi și pilotul în vaporul cu pîntece larg, pustiu, a cărui cală cu bănci înguste de lemn seamănă cu interiorul unui tramvai, și, sub baldachinul de pînză vărgată al punții, în care ploaia răpăie gata să-l sfîșie, privesc portul care se retrage lent, cu mulțimea masată pe dalele fumurii, și nici nu știu cînd dispare orașul, cînd taigaua și toamna irump pe țărmuri, ca o sărbătoare de galben și de lumină. Ploaia a stat deodată, și valurile pe care le face vaporul îngroapă pînă la coroană arborii de pe țărmul jos, lăsînd pe crengile cu mil gălbui, pe care soarele le face fosforescente, inele de spumă ușoară, o pudră delicată și volatilă. Mergem zece kilometri în sus, apoi zece în josul fluviului, și tot așa, mereu, vreme de patru ceasuri, cînd pe sub podul lui Kim (croit simplu, din grinzi și plăci metalice grele, impresie de soliditate și forță, de victorie cucerită greu dar așezată definitiv), cînd pe sub podul transsiberianului (tunel cu pereți de dantele, cu dans plutit peste ape, seamănă cu podul de la Cernavodă), cînd pe sub cel mai nou dintre ele, construit în anul 1954, apoi iar în sus și în jos, dincolo de poduri și de oraș, în plină taiga, în imobilitate și vesnicie, dincolo de spațiul în care omul contează ceva, în timp ce confratele de la „Sovetskaia Sibir" îmi povestește despre cel de al patrulea pod, aflat în construcție tot un pod rutier, ca și cel al lui Kim, și care va dubla traficul Novosibirskului.

Ne întoarcem seara, plonjînd direct din taiga, în plină civilizație.

Balcoane fără flori

Stau de vorbă, la uzina metalurgică „Kuzmin", cu Valeri Vanhalski, cel din blocul pe care n-am mai știut să-l regăsesc. Biografie simplă ca o definiție, emanație directă a „ritmurilor Novosibirskului".

Noțiunea de *savant-tehnician*, atribuită lui Valeri Vanhalski, ca și multor altora dintre specialiștii Novosibirskului, cere, poate, o explicație mai amănunțită. Nu a sensului ei, ușor descifrabil ci a valorilor pe care le capătă în peisajul siberian. Lupta pentru valoarea care se cheamă creație, pentru cei ce cred într-însa, e, lucru de neînțeles, mult mai grea aici ca în alte părți, fie și numai pentru motivul că oamenii acestor locuri au trebuit să ia totul de la început, să fie, fiecare, în spațiul în care se mișcă, un pionier — elev și propriul său profesor. Cînd Valeri Vanhalski a venit la Novosibirsk, biblioteca tehnică a uzinei începea într-un raft. Azi, el și încă zece specialiști din uzină sînt decretați „savanți-tehnicieni". Cîte eforturi le-au trebuit pentru asta ? Unul din cei zece e „aborigen", face parte din naționalitatea Kantișilor. Despre această naționalitate care trăiește undeva, pe Obi lîngă Jercinskul exilului lui Vania Răutu (*„unde botezurile se celebrau cu delicatese făcute din placenta lehuzei"*), se spune că a trecut la socialism direct de la regimul tribal.

Seara, cînd Valeri mă invită la el acasă, să-i cunosc soția și copiii, încep să înțeleg, chiar dacă nu prizez pe de-n-ntregul, austeritatea apartamentului cu mobile simple, și multe cărți cu legături alambicate și aurite, și fără nicio floare la geam. Toate casele de pe stradă, din raion, din oraș, sînt la fel, fațadele lor n-au nicio culoare vie, nu-i niciun surîs de flori pe balcoane, ci numai acele peluze de iarbă lîngă intrarea în blocuri, stropi verzi și negri-roșietici ai taigalei retrase o clipă la orizont. Flori flori aspre de cîmp, se văd doar la geamurile cu tocuri de lemn, scobite dintr-un singur trunchi de stejar, ale vechilor izbe ; dar aci, în blocurile 4, 6 și 8 etaje, n-au trăit părinții și strămoșii, nu există copilăria, nu există trecutul cu reveriile lui, ci numai viitorul. Spre care se goneșe îndîrjit, bărbătește.

90 la sută din populația Novosibirskului o alcătuiesc acești pionieri, acești tineri bărbați solitari, debarcați aici acum un an, acum o zi sau acum un ceas. Tinerii ingineri pe care-i conduce Valeri Vanhalski fac parte din acei peste 700 000 de oameni care s-au deplasat spre orient în anii 1956—1960, în cadrul recrutării organizate de masă, ca răspuns la apelul P.C.U.S. și al statului sovietic : și mai mulți au venit, atunci ca și în anii următori, în mod individual, punînd între ei și locurile de baștină praguri de mii și mii de kilometri. Acum, toți acești tineri bărbați sînt siberieni, cetățeni ai Novosibirskului și ai altor metropole din taiga, fiindcă orice întoarcere e aici imposibilă, orice întoarcere la trecut, din niște locuri fără trecut, care le fac să și uiți că există cumva, undeva, trecutul, dar între ei și ziua de ieri, între ei și trecutul uitat, este, practic, numai o zi. O zi istorică, în care s-a consumat un gigantic roman, încă fierbinte încă neînghețat în tipare, un roman la care încă se lucrează, care are schele și cărămizi, iar aceste schele și cărămizi sînt încă pline de praf răscolit. Trebuie să fi fost uriașe, halucinante, coloanele de trenuri ce i-au adus, în vagoane „debut du siecle", în ritmuri înăbușite de valsuri lente, forțînd poarta Uralilor, de pretutindeni. Trebuie să fi fost numeroase, halucinante, aceste șiruri multiple de șerpi metalici, tîrîndu-se peste 24 de Anglii de ierburi, printre 84 de gări, spre Obi, spre Ienisei spre Oceanul Înghețat de Nord, spre Pacific ,spre Altai, spre Alatau. Amețitoare vor fi fost, de asemenea, prin mișcarea și numărul lor, taberele de camioane și care ce răscoleau colbul și ierburile taigalei, ca și taberele de corturi, implintate în locuri în care acum sînt orașe geometrice, ferecate în plăci de beton. Va fi fost nevoie de gigantice investiții, materiale, financiare, tehnice, de gîndire, aruncate în neantul taigalei, în care pînă atunci nu rodise nimic. Și va fi fost mai ales nevoie de o extrem de severă organizare pentru ca toată această mulțime, acest coktail uman cu sînge obscur și rădăcini pierdute cine știe pe unde, să facă un unic corp, harnic și întrepid, să se rînduiască în lanțuri ritmice de luptători, cu respirația măsurată de ritmurile marilor planuri de reconstrucție a subcontinentului. Cine să pună flori la ferestre, cine, cînd, și unde anume ? Toți, ca și Valeri Vanhalski, au trebuit să ia totul de la-nceput, într-un teritoriu și într-o lume necunoscută, într-o irealitate ce nu-i primea, străină ca și o altă planetă, într-o natură aspră, care respinge orice veleitate de voluptate și reverie. Aerul taigalei e opac și sumbru, fără transparență și fără dulceață, aici stăpîn este somnul apele nu cîntă și n-au culori. Oamenii nu și-au pus flori în balcoane, fiindcă blocurile de 4, 6 și 8 etaje nu le amintesc copilăria. Și fiindcă n-au timp, fiindcă trebuie să facă o mie și unul de lucruri, să mobileze cu orașe, cu uzine și cu plantații, un vid de ierburi cît un continent. Și fiindcă luptătorul care acceptă, în plină luptă, ideea plăcerii, poate risca să se prăbușească.

Novosibirskul nu este, însă, un oraș trist. În afară de uzine și blocuri cu 4, 6 și 8 etaje, mai există și 6 teatre, un teatru de operă, o filarmonică, un cor popular siberian 54 de cluburi și case de cultură, 6 parcuri de cultură și odihnă, nu se mai știe cîte cinematografe și biblioteci. Lupta cu timpul, care domină viața și atmosfera orașului, cunoaște aici, în aceste lăcașuri, nu abateri, nu pauze, ci simple treceri prin niște filtre. Într-o sală de expoziție din centrul orașului am admirat un perete de desene reproducînd, în tuș negru și roșu, peisaje și scene de viață din ținuturile de miazănoapte ale Siberiei, de pe același țărm al lui Obi. Peisaje cu edificii moderne, cu aeroporturi de crom și sticlă, cu poduri somptuoase și superuzine zvîcnite sub ceruri pustii, cu toate elementele noului timp, cu toate straturile de nouă civilizație care acoperă complică și derivează natura aspră a acestor locuri. Natura, însă, în toate aceste desene, nu se vedea, era doar un spațiu neutru, o pată oarecare de gri pe care se sprijinea unicul interes al desenatorului : prezentul și viitorul acestor locuri. Autorul desenelor nu e un profesionist al penelului, e un om de știință, cunoscut pentru contribuțiile lui la obținerea plasmei la temperaturi ridicate : profesorul universitar Roald Sagdeev, decanul Facultății de fizică din Novosibirsk, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., venit aici din Tartaria. Locuiește în același cvartal în care stă Valeri Vanhalski, care mi-a arătat, din stradă, ferestrele apartamentului lui. Acolo, sus, pe terasă, în hîrdaie de lemn vopsit luceau niște flori. Poate că într-o bună zi Roald Sagdeev va picta și natura Siberiei.

Aceasta va fi ziua în care între prezentul și viitorul acestor oameni va fi mai mult decît o zi, va fi o epocă, o civilizație constituită în timp, cu propriile ei rădăcini, în care oamenii și le vor recunoaște — definitiv — pe ale lor. O zi în care oamenii vor iubi această natură de care azi încă se tem, pe care-o refuză, cu care luptă. Și ziua aceea nu e departe.

ilustrație de
SABIN ȘTEFĂNUȚĂ

ROBERT ROJDESTVENSKI

Fiul credinței

Sînt fiul
Credinței...
Demult nu ți-am mai scris vre-un rînd
Vera Pavlovna
Pe mine m-au dus vînturile,
apoi mi-au fredonat
ceva impertinent
ceva amenințător
și tînguitor
Sînt —
fiul Credinței
O, cum m-ai ajutat, tu
mamă !
Mamă Credință...
Tu, m-ai îmbrățișat
în gările pustii
Mamă Credință.
Sînt —
fiul
Credinței
Pe fiul răcăcitor
l-ai așteptat să se-ntoarcă,
mamă Credință.
În scrisori l-ai rugat
să scrie numai adevărul
mamă Credință
Dar nu al credinței în Dumnezeu
nici în îngeri
nici în cele de dincolo de mormînt
Sînt —
fiul credinței în soare
care se revarsă
printre norii zdrențuiți !
Sînt — fiul
credinței în munca omului.
În florile pămîntului ars.
Sînt —
fiul
credinței !
Al credinței în tăcerea
de sub tortură !
Și în cîntecul din fața împușcăturii.
Sînt —
fiul credinței în dragostea pămînteană
orbitoare ca o minune.
Sînt —
fiul credinței în Mîine
așa
cum îl vreau eu !
Și în oameni :
asemeni drumurilor, largi !
Sinceri.
Adevărați.
Sînt —
fiul
Credinței.
Îi disprețuiesc pe lași !
Îi urăsc pe plingăreți și pe cei ce gem !
Îți scriu adevărul
mamă Credință.
Îți scriu numai adevărul...

Sînt sătul
Iartă-mă
eu nu-n curînd
m-oi reîntoarce.

Arșița

Eu
de o asemenea arșiță
încă nu-mi amintesc
Îi e cald păianjenului
amiezii
curentului de aer
respirației
pasului
E zăpușeală...
Furtunile
par irealizabile...
și cîinele
parcă ar fi făcut cros
Respiră
cu înfrigurare și lăcomie.
E zăpușeală...
Chiar și rîurile
cunosc
zăduful
Cerul
după o săptămînă s-a decolorat.
Merele s-au înmuiat
s-au fleșcăit...
Încet
se
ți-
ră
gîndurile
din măr
pe penițele pipernicite
Nu numai că se tîră
dar se și prăbu-
șesc
și se usucă
Se usucă.
Ca și cum ar dormi.
E zăpușeală.
Liniște.
Amorțeală.
Se vestejesc
comparațiile potrivite
Chiar și cuvîntului
chiar și literei
îi e cald.
...dar cu voi la dracu !
M-am plictisit de rimă !

În românește de
GEORGE SĂNPETREAN

DRAGOȘ VRÂNCEANU

Din „Cîntecele casei de sub pădure"

Nici vorbă că nu mai răsună

Nici vorbă că nu mai răsună
glasul potecilor fără zaplaz,
drumurile care plecau în mănunchi
nu mai găsesc cavalinul grumaz
scuturîndu-se-n curte spre a porni
spre unde-o fi.

Mă trîntisem în iarbă ușor
pe coasta pe unde picioadul
se deschidea ca o aripă-n sbor,
căci nu întîlnea decît vînt
ori frunze ori gol de pămînt.

Ah, casa oriunde să-ți fie
cu-o ușă deschisă-n stihie !

Nu văd prin pîclă decît munții

Nu văd prin pîclă decît munții
mereu aceiași ; însă ios în vale
cu codrii coborînd sub ramul lor
stă chipul unui domnitor ;
om norocos în veac
a ridicat poteca
și-a agățat-o de-un copac.

Nu mai știi cum s-ajungi
acolo unde a săpat
un vis de ziduri pe un teanc de pungi.

Acum abia-nțeleg din poezie
doar ce-a vrut el să fie.

Ne-am adăpostit printre goruni

Ne-am adăpostit printre goruni
scuturînd clopoței de ghindă
pentru ca poteca să sune pînă la Firiiba
ca o diligentă.

Din cînd în cînd coaja groasă
ca a unui turn
ramilică posturi de pază
unde stau în coadă veveritele,
sărind jos iuți ca o ștafetă.

Vestea ne merge înainte
prin această telegrafie
de codru.

Ne înfundăm ca strămoșii departe
de drumul înnodat în castre,
să regăsim firul lunecos printre trunchi
al timpului fără maraini.

Scurtă introducere la poetica lui

O sută de ani de la naștere

paul valéry

de Al. Philippide

Născut la 30 octombrie 1871, la Cette, un orășel din sudul Franței, Paul Valéry, dintr-o familie de origine italiană, este prin naștere și prin conformația lui psihică, un om al Mediteranei, un spirit mediteranean, așa cum, în ciuda oricărei aparențe înșelătoare, se arată în opera lui, atît în cea de poet cît și în opera sa de gînditor. După ce, între 1890 și 1893, publică prin reviste mai multe poezii și cîteva studii, **O seară cu domnul Teste** și **Introducere la metoda lui Leonardo da Vinci,** Valéry intră într-o tăcere de peste douăzeci de ani, pînă în 1917 cînd reapare cu poemul **La jeune parque** (Tînăra Parcă) și apoi în anii următori cu poezii care, în 1922, aveau să constituie volumul **Charmes** (Vrăji), apogeu și încheiere a poeziei sale. Într-adevăr, după această dată, în afară de două lucrări **Amfion** și **Semiramida,** fără altă valoare, după părerea mea, decît aceea indicată de destinația lor de-a susține muzica lui Arthur Honegger, și în afară de traducerea în alexandrini nerimați a **Bucolicelor** lui Virgiliu, de-o mare splendoare, Valéry avea de-acum înainte să publice în volume și în plachete considerații despre viață, cărți și oameni.

Evenimentul hotărîtor pentru dezvoltarea vocației poetice a lui Paul Valéry a fost, așa cum singur mărturisește, întîlnirea lui, pe la optsprezece-nouăsprezece ani, cu poezia lui Stéphane Mallarmé și puțin timp după aceea, întîlnirea cu acesta, al cărui discipol și admirator fidel Valéry avea să rămînă toată viața. «La vîrsta încă fragedă de douăzeci de ani — scrie Valéry într-o „scrisoare despre Mallarmé" — ajuns la punctul critic al unei stranii și adînci transformări intelectuale, am suferit șocul operei lui Mallarmé ; am trăit surpriza, scandalul lăuntric subit, și revelația orbitoare, și ruperea legăturilor mele cu idolii acelei vîrste. M-am simțit parcă fanatic ; am simțit progresia fulgerătoare a unei cuceriri spirituale hotărîtoare».

Să amintim aici cîteva precepte de artă poetică ale lui Mallarmé, ca să vedem natura șocului de care vorbește Valéry :

„A numi un lucru, spune Mallarmé, înseamnă a suprima trei sferturi din plăcerea poemului, care e făcută din ghicire treptată ; să-l **sugerezi,** acesta e visul. Simbolul îl constituie perfecta întrebuințare a acestui mister : să evoci încetul cu încetul un obiect ca să arăți o stare de suflet, sau, invers, să alegi un obiect și să desprinzi din el o stare de suflet printr-un șir de descifrări."

„Spun : o floare și din uitarea în care vocea mea scufundă orice contur, altceva decît sepalele știute, muzical se înalță, idee însăși și suavă, floarea care lipsește din orice buchet".

Așadar, după cum se vede din vorbele lui Mallarmé, ceea ce apare ca rezultat al acestei operații mintale, este generalitatea sugestivă.

Iată cum, în scrisoarea despre Mallarmé, Paul Valéry, vorbind de revelația fulgerătoare de la douăzeci de ani, caracterizează cu adîncime modul cu totul deosebit în care se exprimă gîndirea poetică a lui Mallarmé, în poeziile acestuia, de obicei scurte și concentrate, ca niște esențe tari :

„Aceste mici compuneri minunat lucrate se impuneau ca tipuri de perfecțiune, fiind că legăturile cuvintelor între ele, ale versurilor între ele și legăturile mișcărilor cu ritmurile erau atît de bine asigurate ; fiecare dintre aceste compuneri dădeau ideea unui obiect oarecum absolut, datorită unui echilibru de forțe intrinsece, sustras printr-un miracol de combinații reciproce de la acele vagi veleități de retușă și de schimbări pe care spiritul, cînd citește, le concepe fără să vrea față de cele mai multe texte".

După aceste mărturisiri, care constituie în același timp, o analiză scurtă și concisă a modului de construcție a lui Mallarmé, oricine, chiar fără să cunoască poezia lui Valéry, se gîndește că, în chip firesc, o influență s-a exercitat de la cel dintîi la cel de al doilea.

Valéry singur indică, în finalul scrisorii din care am citat, felul acestei influențe : „Poate că ar fi fost interesant să urmez, în amănunt și în adîncime, analiza unui caz particular de influență și să arăt efectele directe și contrarii ale unei anumite opere asupra unui anumit spirit și să arăt cum extremului unei tendințe îi corespunde extremul altei tendințe".

Ce înseamnă aceasta ? Ce altceva decît că influența lui Mallarmé asupra lui Valéry a fost o influență prin ricoșeu, un stimulent pentru dezvoltarea unor însușiri proprii, din care imitația este exclusă, rezultatul fiind chiar dezvoltarea unor însușiri deosebite de ale influențătorului.

Lucrul este, cred eu, perfect adevărat. In poeziile de la douăzeci de ani, publicate tîrziu în 1920 sub titlul de **Album de versuri vechi** sunetul, tonul, întorsăturile sînt în bună parte ale stilului epocii, ale stilului pe care toți poeții de vîrsta lui Valéry și care luau parte la întîlnirile de marți seara acasă la Mallarmé, îl aveau.

Cu lungul poem **Tînăra Parcă** din 1917, scris la patruzeci și șase de ani, și cu poeziile compuse după această dată și adunate în volumul **Charmes** din 1922, Valéry își capătă dintr-odată și în întregime caracterul propriu.

Desigur că în **Tînăra Parcă** și în unele bucăți din **Charmes** se găsesc versuri care, prin intonația lor, aduc aminte de versuri ale lui Mallarmé. Asemenea apropieri se pot găsi. Ele însă sînt de obicei de suprafață oarecum, mai mult asemănări de sonoritate a cuvintelor. În adîncime însă asemănările se șterg, și aceasta din cauză că, la o cercetare atentă, apar deosebirile. Mai întîi de toate, în ce privește operația mintală a gîndirii poetice, la unul și la celălalt. Mallarmé tinde mereu și în chip premeditat, prelung chibzuit, la sugerare, așa cum am văzut din citatul de adineauri. Valéry procedează, desigur și el cu multă chibzuință, fiind și el, ca și Mallarmé, hotărît împotriva oricărei improvizații, convins că spontaneitatea **în execuție** este o aberație, ceva ce contrazice poezia însăși. „Génie, ô longue impatience", o ! geniu, lungă nerăbdare, spune el într-un loc schimbînd o vorbă atribuită lui Buffon „le génie n'est qu'une plus grande aptitude à la patience" geniul nu este decît o mai mare aptitudine la răbdare. De fapt prin nerăbdare Valéry înțelege căutarea, căreia calificativul de lung i se potrivește și care se confundă cu răbdarea din vorba atribuită lui Buffon. Aceeași idee și în următoarele versuri : „Patience, patience, / Patience, dans l'azur ! Chaque atome de silence / Est la chance d'un fruit mûr !" (Răbdare, răbdare, răbdare în azur ! Fiecare atom de tăcere poate fi prilejul unui fruct copt).

În ce privește însă drumul pe care îl face gîndirea sa poetică pînă să ajungă la expresie, Valéry se deosebește de Mallarmé, Mallarmé supune la distilări succesive faptul real, priveliște sau sentiment, de la care pornește, în așa fel încît rezultatul este întotdeauna neprevăzut, deși, desigur, este întotdeauna **așteptat ca neprevăzut,** și, mai cu seamă, este, odată căpătat, supus, din partea poetului, la o cercetare și la o șlefuire **lucidă,** fapt care exclude hazardul.

Valéry procedează altfel. Iată-l în poezia intitulată **Aurora,** cu care se deschide volumul **Vrăjilor.** Citez prima strofă : „La confusion morose / Qui me servait de sommeil, / Se dissipe dès la rose / Apparence du soleil / Dans mon âme je m'avance, / Tout aile de confiance : / C'est la première oraison ! / A peine sorti des sables, / Je fais des pas admirables / Dans les pas de ma raison."

Așadar, poetul plin de încredere luminoasă pătrunde în el însuși și pașii imateriali pe care îi face se așează fiecare în urmele lăsate de pașii rațiunii sale. Drumul gîndirii sale poetice este deci acela pe care i-l arată rațiunea, — rațiunea mereu și neclintit îndrumătoare.

Acesta este Paul Valéry. Aceasta este mișcarea care domină gîndirea lui, atît gîndirea sa speculativă cît și gîndirea sa poetică. Se vede, cred, din cele spuse pînă aici, și deosebirea de Mallarmé. Și acesta lucrează, ocrotit de rațiune, dar la el, abia după ce corelațiile posibile s-au ivit, abia după ce toate distilările artei sale poetice s-au făcut, rațiunea intervine și lucrează, cîntărește și judecă. Sugerarea lui Mallarmé nu este lăsată la întîmplare.

Tot așa și la Valéry. Nimic nu e lăsat la întîmplare, dar la el, cum am spus, rațiunea cîntărește și judecă **de la început** și însoțește lucrul literar. Să mai adaug aici că aceasta se întîmplă cu orice artist care e însetat de absolut — acest absolut pe care omul este făcut să-l gîndească, dar nu este făcut să-l atingă.

Paul Valéry cultivă o formă strictă și îndelung lucrată, rezultat și ea al unei acțiuni interioare care ține aproape în întregime de voință. Vorbind despre întoarcerea sa la poezie și de felul în care a conceput și lucrat poemul **Tînăra Parcă,** el spune : „Într-adevăr, atunci cînd am vrut să mă apuc din nou de poezie, am vrut să fac un lucru de voință, și ceea ce voiam era să combin într-o lucrare, mai întîi ideile pe care mi le făcusem cu privire la ființa vie și funcționarea ei ca gîndire și simțire ; pe urmă, țineam în chip esențial să nu alunec în abstracție ci, dimpotrivă, să încarnez într-o limbă cît mai colorată și cît mai muzicală cu putință personajul fictiv pe care îl cream. În sfîrșit, țineam tot așa de mult să observ regulile prozodiei clasice și chiar să întăresc rigoarea lor".

În opera lui Valéry versurile ocupă cantitativ puțin loc. Paginile de proză sînt în număr mult mai mare. Și nu mă gîndesc numai la **Eupalinos sau arhitectul,** meditație dialogată asupra mecanismului creației artistice, într-o proză limpede și adîncă, într-un stil de diamant strălucind în mii de ape. Mă refer la opera lui de eseist și de moralist (moralist în sensul clasic francez de comentator de lucruri spirituale) și care e adunată acum în peste două mii cinci sute de pagini în ediția definitivă de opere din Bibliothèque de la Pléiade. Fraza lui Valéry, plăcută la sunet și plină, ordonată și insinuantă, culege gîndurile din cele mai ascunse coșuri ale minții. Îți vine să spui că aici, cîteodată, expresia aproape că este generatoare de gînd. Proza aceasta pură și ingenioasă farmecă prin calități de armonie și de eleganță și te îndeamnă să gîndești, să te dedai cu voluptate la jocul subtil și desinteresat al ideilor.

Poezia lui Valéry este cea mai vie dovadă că gîndirea abstractă se poate împăca și îmbina foarte bine cu neprevăzutul imaginației, cu corelațiile pe care le găsește subconștientul, cu corespunderile ce nu se supun logicii ci fanteziei poetice. Cu alte cuvinte, la Valéry gîndirea poetică se asociază perfect cu mecanismul inteligenței speculative. Poezia sa este la antipodul paroxismului simțirii și la antipodul desmățării verbale, de care secolul nostru a fost și este cuprins de multe ori. Opera lui Valéry e un pisc de strălucire pe care nici un potop de dezordine nu-l înecă. Cețuri temporare îl pot cîteodată înconjura, dar fără să-l întunece, cețuri pe care le stîrnesc ignoranța, lenea de-a gîndi, graba comodă. Piscul continuă însă să strălucească mai departe în lumina goetheană a adevărului și a poeziei.

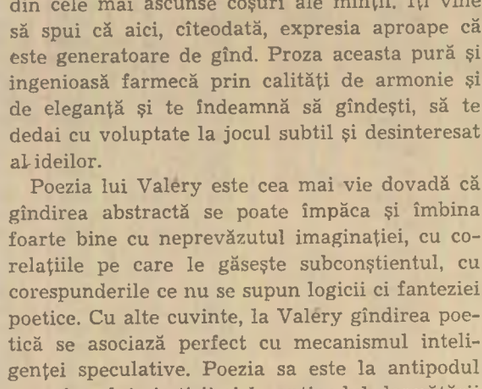

PABLO PICASSO : NATURĂ STATICĂ

Ramul de palmier

Pentru Jeannie

Cu-a sa grație de genune
Și nimbul abia jucat,
Un înger pe masă-mi pune
Pîinea, laptele curat ;
Cu pleoapele-i opace
Semn de rugăciune-mi face
Îndemnînd către viziune :
— Rămîi calmă-n calm stingher
Ca ramul de palmier
Bogății menit s-adune !

Cît îi vine să se-nchine
Către bunuri în belșug,
Chipul său se-ncheagă bine
Roadele-i îl țin jug.
Iată cît de mult vibrează
Ca o fibră ce crestează
Clipa trecătoare, lent,
Despărțind fără mistere
De strînsura vechii Terre
Greul unui firmament !

Acest dulce-arbățru iute
Între-ntunecos și soare
Avînd somn, avînd virtute
De sibilă-n simulare
Lîng-același loc pesemne
Amplul ram tot face semne,
De adio sau chemare
Cît de nobil e, cum știe
Că e demn ținut să fie
Doar de zei, în fluturare

Auru-i șoptit ușure
Sunet scoate dac-adie
Și-n mătase, ca-n armure
Prinde duhul din pustie.
Iar un glas fără de moarte
Dat nisipului, departe,
Ce cu boabe lin îl bate
Sie-și ține drept oracol
Și e mîndru de-un miracol
Zis în clipe supărate.

Ori, dacă nici nu se știe
El că-i între cer și dune,
Fiece zi ce-o să fie
Strop de miere îi compune.
Iar dulceața-i măsurată
De a zeilor durată
Ce n-are de zile știre
Decît pîn-ce le-mpreună
Într-un must care adună
Tot buchetul de iubire.

Dacă nu-s nădejdi : o rază,
Dacă gingașa rigoare
Chiar dacă plîngi operează
Doar sub umbră de-ntristare,
Nu-nvinui că-i avară
Înțeleapta ce prepară
Aur și autoritate :
Odată cu seva sfîntă
O nădejde se avîntă
În veci, spre maturitate.

Zilele care-ți par goale,
Vane pentru-oricine-ar fi
Au chiar rădăcini rivale
Care scurmă prin pustii.
Substanța cea mai pletoasă
De întunecimi aleasă
În veci nu se poate-opri
Nici în fundul lumii încă,
Să urmeze apa-adîncă
De pisc cerută-n tării.

Răbdare, mereu răbdare
Răbdare toată-n azur !
Fructului copt fiecare
Atom de calm e augur.
Veni-va marea surpriză :
Un porumbel sau o briză,
Dulci fiori pînă în unghii,
Femeie ce reazim cată,
Vor face-o ploaie să cadă
Unde se pleacă genunchii !

Cază un popor deodată,
Creangă ! ... Piatră în eter
Pulberea s-o scurme roată
Peste fructele din cer.
Nu e ora irosită
Dacă dăinui unduită
După scumpe părăsiri,
Precum cel care gîndește
Care suflet cheltuiește
Ca să crească-n dăruiri

În românește de
LEONID DIMOV

PABLO PICASSO : „NATURĂ MOARTĂ"

Vinul pierdut

Am aruncat cîndva-n Ocean
(Dar nu mai știu sub care cer)
Doar ca ofrandă spre neant,
Puțin vin prețios, stingher...

Licoare, cine-a vrut să pieri ?
Strîns am urmat poate-un destin ?

Poate-ale inimii-mi temeri,
Visînd la sînge, svîrlind vin,

Obișnuita-i străvezime
După o rază-ntunecime
Răzbi tot pură-n ape iar...

Visu-i pierdut, undele, bete !
Țîșniră-n aerul amar
Fețele cele mai secrete...

Moarta părelnică

Umilit și duios, pe mormîntul sfiit,
Pe monumentul vag simțit,
Ce umbre și lăsări, iubire risipită
Îți umplu grația-ostenită,
Mor pe tine, mor iar și cad și-s prăbușit.

Dar abia prăbușit pe mormîntul rîvnit,
Unde-n cuprins închis cenușa e povața,
Părelnic moartă, Ea-n care vine iar viața,
Freamăt de-ochi redeschiși mușcă fulgeru-n dar
Și-ntins desfătător — îmi smulge-o moarte iar,
Mai prețioasă decît viața.

În românește de
CORNELIU BELCIUGĂTEANU

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**